

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Педагогічний факультет

Кафедра початкової освіти та освітніх інновацій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти на тему

**«ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ
ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
групи ПОзм-21
Луцик Софія Ігорівна

Керівник: Оліяр М. П., доктор педагогічних
наук, професор, професор кафедри
початкової освіти та освітніх інновацій

Рецензент: Прокопів Л.М., кандидат
педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри кафедри педагогіки та освітнього
менеджменту імені Богдана Ступарика

Івано-Франківськ, 2025

АНОТАЦІЯ

Луцик Софія Ігорівна. Педагогічні умови реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, 2025.

Актуальність кваліфікаційного дослідження зумовлена тим, що сучасна система початкової освіти зорієнтована як на засвоєння учнями базових знань, так і на формування цілісного світогляду, розвиток критичного мислення, здатності застосовувати набуті знання в різних життєвих ситуаціях. У цьому контексті зростає значущість інтегративного підходу до навчання.

У роботі узагальнено наукові трактування сутності інтегративного підходу в навчанні української мови; уточнено поняття інтегрованого навчання та інтегрованого уроку; виявлено і схарактеризовано особливості навчання молодших школярів української мови; розроблено комплекс педагогічних умов реалізації інтегративного підходу в процесі вивчення здобувачами початкової освіти української мови та шляхи їх упровадження в освітній процес.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в можливості використання запропонованих педагогічних умов та методичних рекомендацій в практичній діяльності вчителів початкових класів, в системі підвищення кваліфікації працівників освіти, в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів у ЗВО.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Ключові слова: початкова школа, здобувач початкової освіти, інтегративний підхід, інтегроване навчання, українська мова, педагогічні умови.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	7
1.1 Сутність інтегративного підходу в початковій школі.....	7
1.2 Особливості навчання молодших школярів української мови.....	17
1.3 Теоретичне обґрунтування педагогічних умов реалізації інтегративного підходу в процесі вивчення здобувачами початкової освіти української мови.....	32
Висновки до розділу 1.....	38
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	40
2.1 Діагностика стану реалізації інтегративного підходу до навчання здобувачів початкової освіти української мови.....	40
2.2 Упровадження педагогічних умов реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови.....	50
2.3 Рекомендації щодо реалізації інтегративного підходу до навчання учнів початкових класів української мови.....	63
Висновки до розділу 2.....	68
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна система початкової освіти орієнтована як на засвоєння учнями базових знань, так і на формування цілісного світогляду, розвиток критичного мислення, комунікативних умінь, здатності застосовувати набуті знання в різних життєвих ситуаціях. У цьому контексті зростає значущість інтегративного підходу до навчання, який передбачає поєднання знань з різних галузей, сприяє формуванню зв'язного, осмисленого уявлення про навколишній світ, активізує пізнавальну діяльність учнів.

Особливого значення інтегративний підхід набуває в процесі навчання української мови, яка є не лише навчальним предметом, а й основою для розвитку мовленнєвої, читацької, культурної та громадянської компетентностей. Важливо, щоб засвоєння рідної мови відбувалося в контексті міжпредметних зв'язків, наближено до реального життя, з урахуванням інтересів і вікових особливостей молодших школярів.

Сьогодні актуалізується необхідність створення педагогічних умов, які забезпечують ефективну реалізацію інтегративного підходу до навчання української мови в початковій школі. Це, зокрема, оновлення змісту навчання, добір відповідних методів, форм і засобів навчальної діяльності, створення сприятливого освітнього середовища, активне залучення учнів до різних видів мовленнєвої практики.

Проблема реалізації інтегративного підходу в початковій школі є предметом наукових досліджень таких учених, як: Г. Вінер, В. Тягур, В. Войналович, М. Гончарук, Т. Засєкіна, М. Іванчук та ін. Дослідники розглядають питання сутності інтеграції, її видів, можливостей та труднощів застосування в освітньому процесі. Проте недостатньо розробленими залишаються питання реалізації інтегративного підходу в процесі навчання української мови молодших школярів. Це й визначило вибір теми дослідження «Педагогічні умови реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови».

Мета дослідження - обґрунтувати та експериментально підтвердити педагогічні умови реалізації інтегративного підходу до навчання української мови учнів початкової школи.

Відповідно до мети були сформульовані *завдання дослідження*:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження та розкрити сутність інтегративного підходу в початковій школі.
2. Виявити й описати особливості навчання молодших школярів української мови.
3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови реалізації інтегративного підходу до навчання здобувачів початкової освіти української мови.
4. Провести діагностику стану реалізації інтегративного підходу в процесі навчання молодших школярів української мови.
5. Експериментально перевірити ефективність визначених педагогічних умов.
6. Сформулювати рекомендації щодо реалізації інтегративного підходу до навчання учнів початкових класів української мови.

Об'єкт дослідження – процес навчання учнів початкових класів української мови.

Предмет дослідження – педагогічні умови реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови.

Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з теми дослідження; систематизація наукових поглядів щодо інтеграції в навчальному процесі; моделювання, прогнозування, педагогічний експеримент, тестування, спостереження, бесіда, анкетування; статистичні методи обробки експериментальних даних.

Теоретичне значення та наукова новизна одержаних результатів дослідження: узагальнено наукові трактування сутності інтегративного підходу в навчанні української мови; уточнено поняття інтегрованого навчання та інтегрованого уроку; виявлено і схарактеризовано особливості

навчання молодших школярів української мови; розроблено комплекс педагогічних умов реалізації інтегративного підходу в процесі вивчення здобувачами початкової освіти української мови та шляхи їх упровадження в освітній процес.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в можливості використання запропонованих педагогічних умов та методичних рекомендацій в практичній діяльності вчителів початкових класів, в системі підвищення кваліфікації працівників освіти, в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів у ЗВО.

База дослідження:

Апробація результатів роботи, публікації. Апробація роботи здійснювалася шляхом повідомлення її результатів на щорічних студентських наукових конференціях у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника; VII Усеукраїнській студентсько-викладацькій науково-практичній інтернет-конференції з міжнародною участю «Сучасні тенденції та перспективи мовно-літературної освіти в Україні» (13–14 лютого 2025 р., м. Глухів); V Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку початкової освіти» (14 травня 2025 року, м. Рівне); III науковій конференції «ZJEDNOCZENI NAUKA», 11 червня 2025 р. (м. Хелм, Республіка Польща); науково-практичній конференції науковців та студентів з міжнародною участю «Молодь і освіта в умовах викликів XXI століття» (19 травня 2025 р., м. Івано-Франківськ).

За результатами дослідження опубліковано 2 наукові статті.

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1 Сутність інтегративного підходу в початковій школі

Інтеграція в освіті оптимально відповідає формуванню такої ключової компетентності, як уміння вчитись упродовж життя – здатності до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок, організації навчального процесу (власного й колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами й інформаційними потоками, уміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання [25, с. 8-10; 20].

Однією з найважливіших проблем сучасної освіти, на думку дослідників, є помітне зниження зацікавленості учнів до навчання. На допомогу педагогам може прийти саме інтегроване навчання. Через інтеграцію здійснюється особистісно зорієнтований підхід, тому що учень сам у змозі обирати «опорні» знання з різних предметів з максимальною орієнтацією на суб'єктивний досвід, що склався в нього під впливом як попереднього навчання, так і більш широкої взаємодії з навколишньою дійсністю [60].

Поняття інтеграції може застосовуватися у двох значеннях: як мета навчання і як навчання, що забезпечує спільну платформу для об'єднання знань з окремих предметів. Інтеграція як мета навчання полягає у формуванні цілісної картини навколишнього світу, цілісного світогляду, що дозволяє розвивати самостійність мислення, вміння систематизувати отримувану інформацію і вирішувати проблеми нетрадиційними способами. Інтеграція як мета має дати учневі ті знання, які відображають взаємозв'язок окремих частин світу як системи, навчити сприймати світ як єдине ціле, у взаємозв'язку всіх його елементів.

Інтеграція в освіті сьогодні розуміється як процес і результат об'єднання окремих компонентів змісту освіти в єдине ціле. Домінантною ознакою інтеграції в освіті є внутрішня єдність елементів, що інтегруються, наявність між ними сутнісного зв'язку, спільних закономірностей. До корелятивів інтеграції в освіті відноситься цілісність змісту освіти [24, с. 85-89].

Сьогодні інтеграція здійснюється в початковій школі в межах різних освітніх галузей на основі певних принципів. Зокрема, інтеграція галузей «Я досліджую світ», «Математика» здійснюється на основі загальних закономірностей природи – збереження, періодичності, спрямованості до рівноважного стану і відповідних їм загальних закономірностей екології. Також ці освітні галузі можуть інтегруватися з освітньою галуззю «Мови і літератури» на основі культурних особливостей.

У процесі викладання інтегрованого курсу зростає темп викладання, навчальний матеріал постає у різних ракурсах та аспектах, що концентрує увагу учнів та стимулює їхню пізнавальну діяльність. Також перевагою міжпредметної інтеграції є можливість застосування різних форм та методів навчальної роботи, що дозволяє уникнути одноманітності у викладанні навчальних дисциплін.

Закономірність стійкості літературного процесу проявляється у прагненні національної літератури оберігати та відтворювати духовну самобутність свого народу. Закономірність циклічності відображається в послідовній зміні культурно-історичних етапів розвитку. Закономірність цілеспрямованості літературного поступу полягає у формуванні в молодого покоління високих духовних і культурних орієнтирів у процесі вивчення художніх творів [63, с. 10-11].

Дефінітивний аналіз поняття «інтеграція» дає підстави для констатації наявності різних підходів у цьому напрямі. У словникових джерелах інтеграцією називають «об'єднання чого-небудь у єдине ціле» [62, с. 365]; це «об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи; процес упорядкування, узгодження та об'єднання структур і функцій у цілому

організмі» [8, с. 500]; зв'язність окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле [52, с. 229]; поєднання в цілісність раніше різнорідних частин та елементів [61, с. 94]; доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи [51, с.130]; відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів.

У науково-педагогічній літературі розрізняють кілька типів інтеграції. Тематична інтеграція передбачає добір і поєднання змісту навчальних дисциплін для комплексного вивчення ключових наскрізних тем, що мають міжпредметне значення. Повна інтеграція реалізується у створенні інтегрованих курсів, де знання з різних предметів синтезуються в єдину навчальну систему [34, с. 36].

У наукових розвідках вітчизняних дослідників інтеграцією називають своєрідний механізм самоорганізації хаотичного масиву знань, що забезпечує впорядкування та поєднання розрізнених фрагментів наукової інформації. Такий процес спрямований на створення цілісної системи, яка підвищує результативність не лише засвоєння, а й практичного використання набутих знань [29, с. 14].

Інтегративний підхід у словникових джерелах визначається як доцільне поєднання елементів змісту освіти в цілісність. Наслідком застосування інтегративного підходу виступає формування цілісної системи знань різних рівнів: про об'єктивну дійсність, природу явищ і подій, а також про зміст окремих предметів, курсів, розділів чи тем. Такий підхід реалізується як у межах інтегрованих курсів, так і під час вивчення окремих дисциплін певної освітньої галузі. Цілісність знань забезпечується завдяки використанню спільних для всіх предметів базових понять, залученню відповідних методів і форм організації навчання, а також систем контролю та корекції навчальних результатів, що сприяють поєднанню різнорідних знань в єдине утворення [15, с. 12].

У педагогічній літературі виділяють такі функції інтегративного підходу:

- методологічна – полягає у формуванні діалектичних та матеріалістичних поглядів на природу і суспільство, сучасних уявлень про її цілісність і розвиток, розкриття інтеграції ідей та методів з позицій системного підходу до пізнання;

- освітня - передбачає формування системності, глибини, усвідомленості, гнучкості знань; розвиток понять, зв'язків між ними; підвищення рівня знань, умінь та навичок; активізацію пізнавальної діяльності, різноманітність способів застосування знань на практиці тощо;

розвивальна – спрямована на розвиток системного та творчого мислення, формування пізнавальної активності, самостійності й інтересу до пізнання; подолання предметної інертності мислення; розширення кругозору, розвиток творчих здібностей;

- виховна – передбачає сприяння всім напрямам виховання у навчанні, реалізація комплексного підходу до виховання, створення передумов для формування наукового світогляду;

- конструктивна – забезпечує вдосконалення змісту навчального матеріалу, методів та форм організації навчання; реалізацію комплексних форм навчальної та позакласної роботи.

В. Куценко вказує на взаємозв'язок інтеграції в освіті з гуманізацією освіти, її фундаменталізацією, безперервністю освіти протягом усього дієздатного періоду життя індивіда, якістю, швидкістю та економічністю технологічної складової освітнього процесу; технологізацією всіх ланок освіти, що означає відтворюваність і стабільність досягнення планових результатів у навчанні та освіті, тощо [39, с. 198-199].

Дослідник О. Повстин відзначає, що інтеграція в освіті дає змогу сформувати єдину картину щодо предмета вивчення навчальної дисципліни за допомогою загальних методів дослідження, які дають змогу систематизувати набуті знання, реалізувати індивідуальний підхід до вивчення окремих предметів, оптимально комбінувати набуті базові знання з суб'єктивним досвідом здобувачів освіти [55, с. 234].

Науковиця Л. Масол інтеграцією називає стан внутрішньої цілісності, зв'язаності диференційованих частин і функцій системи [46, с. 20-26]. А. Бабенко під інтеграцією розуміє «створення якісно нового цілого на основі виявлених однотипних елементів і частин у декількох різних одиницях» [2, с. 11].

Дослідники також визначають поняття інтегрованого уроку. Це вид навчального заняття, під час якого викладається взаємопов'язаний матеріал із двох або кількох предметів, навчальних дисциплін, випробовуються різні засоби вирішення проблеми [14, с. 198]. Основними цілями інтегрованого уроку є: забезпечення вивчення навчальних дисциплін на основі високого рівня систематизації знань; стимулювання співпраці та взаємодії між учителями; формування в учнів переконання у взаємопов'язаності навчальних предметів і сприйнятті світу як цілісної системи [14, с. 198].

Інтеграція в освіті є ключовим механізмом, що допомагає подолати основні суперечності навчального процесу — зокрема, дисбаланс між необмеженим обсягом знань і обмеженими можливостями людського сприйняття. Завдяки інтегративному підходу забезпечується ефективніше засвоєння навчального матеріалу, оскільки учні сприймають знання як цілісну систему, де кожен елемент логічно пов'язаний з іншими [27].

Інтеграція – це складний процес, що передбачає взаємодію, об'єднання, взаємовплив і взаємопроникнення різних елементів. Вона означає гармонійне зближення двох або більше систем, в результаті чого утворюється нова, цілісна система зі зміненими властивостями та оновленими взаємозв'язками між її складовими. Це не просто механічне об'єднання елементів, а й створення якісно нового утворення, де кожен компонент набуває нових функцій і значення [25, с. 8-10; 24].

У дидактичному аспекті інтеграція розглядається у двох основних вимірах: інтеграція як мета навчання (формування у здобувачів освіти цілісного сприйняття світу, де всі його елементи взаємопов'язані); інтеграція як засіб навчання (дає змогу об'єднувати предметні знання, знаходити між

ними логічні взаємозв'язки, що забезпечує більш глибоке розуміння навчального матеріалу, сприяє розвитку здатності до аналізу, порівняння, узагальнення та синтезу).

На сучасному етапі розглядають три рівні інтеграції: інтеграційні взаємодії на рівні редукції, внутрішньодисциплінарний синтез взаємодіючих наук на основі деякої базової дисципліни, наявність теоретичного й технічного інструментарію базової та суміжних дисциплін, створення цілісної інтегративної системи, зокрема інтегрованого курсу. Інтегроване навчання – засноване на комплексному підході; розглядається через призму цілісної картини світу; предметні межі руйнуються; вчителі заохочують учнів спиратись на знання й навички з кількох предметних областей [25, с. 8-10; 36].

Метою інтегрованого навчання є формування в учнів цілісного уявлення про навколишній світ, системи знань і вмінь; досягнення якісної, конкурентоздатної освіти; створення оптимальних умов для розвитку мислення учнів у процесі вивчення загальноосвітніх предметів і предметів професійно-теоретичного циклу; активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках; ефективна реалізація розвивально-виховних функцій навчання [25, с. 13-17; 42; 47; 49].

Проблема впровадження інтегративного підходу в початковій школі розглядається в контексті реформування сучасної освіти, подолання ізольованого викладання навчальних предметів, навчальних тем і проблем, зорієнтованості освітнього процесу на розвивально-продуктивний підхід, розробки інтегрованих підручників, упровадження інтегрованих курсів, проведення інтегрованих уроків та використання системи інтегрованих навчальних завдань [69, с. 229].

Загалом сутність інтеграції визначають як пристосування або об'єднання розрізнених елементів у єдине ціле за умови їх цільової та функціональної однотипності. Поряд із цим визначають поняття інтегрованого навчання як заснованого на комплексному підході освітнього

процесу, в межах якого використовується вивчення цілісної картини світу без її поділу на окремі предмети. Основну мету інтегрованого навчання вбачають у формуванні в здобувачів освіти системи цілісних уявлень про навколишній світ. Учені також вказують на актуальність запровадження інтегративного підходу до навчання здобувачів початкової освіти, що зумовлено характерною для молодших школярів схильністю до нерозчленованого сприйняття об'єктів навколишнього світу. Інтеграція змісту освіти в початковій школі базується на досвіді пізнавальної діяльності, різних способів діяльності, досвіді творчої діяльності, досвіді ставлення до навколишньої дійсності [25, с. 16, 22; 53].

Упровадження інтегративного підходу в початковій школі може відбуватися в різних формах – від повного злиття навчального матеріалу в єдиному предметі (тематичний підхід) до інтеграції на рівні способів дій (навичок) (діяльнісний підхід). Учені схвально оцінюють інтегративний підхід у початковій школі, оскільки його впровадження сприяє розвитку критичного й продуктивного мислення здобувачів освіти, формує організаційні навички та здатність до застосування вже набутих знань, створює сприятливі умови для формування цілісного образу світу, прояву творчості дитини та вчителя. Інтеграція також сприяє поживленню освітнього процесу, економії часу, є превенцією перевтоми учнів [3; 25, с. 16, 17].

У Концепції нової української школи інтеграція визначається як «об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності» [4, с. 120]. Інтегративний підхід дає змогу використовувати отримані в закладі освіти знання та вміння в реальних життєвих ситуаціях. Саме завдяки інтегративному підходу можна консолідувати споріднений матеріал кількох галузей / предметів навколо однієї теми, уникати дублювання у вивченні матеріалу, опановувати з учнями значний за обсягом навчальний матеріал, досягати цілісності знань. Інтегративний підхід забезпечує впорядкування,

узгодження, взаємодоповнення змісту науковими знаннями різних освітніх галузей [4, с. 120].

I. Кірик переконливо доводить, що впровадження інтегративного підходу до навчання посилює взаємозв'язки між компонентами змісту різних предметних галузей, сприяє відтворенню цілісної картини світу в його природних взаємозв'язках та взаємозалежностях [28, с. 100]. Проте поряд із перевагами інтегративного підходу до навчання існує й низка недоліків, до яких можна віднести суттєву нестачу інтегрованих освітніх програм, навчально-дидактичного забезпечення, нерозробленість методики викладання інтегрованих курсів у початковій школі [5].

Дослідники Г. Вінер і В. Тягур визначають інтеграцію в початковій школі як базований на цілісному сприйнятті й пізнанні світу спосіб організації навчання [9, с. 30]. Інтеграція в початковій школі може бути горизонтальною (неодночасне вивчення поняття на уроках із різних освітніх галузей), а також вертикальною (вивчення поняття на одному уроці або в один часовий проміжок на різних уроках із використанням навчального матеріалу з різних предметів). Дослідниця В. Войналович наголошує, що інтегративний підхід у початковій школі сприяє створенню оптимальних умов для гармонійного розвитку дитини, формуванню в неї цілісного уявлення про навколишній світ, успішній адаптації юної особистості до сучасних умов, підвищенню її конкурентоздатності в майбутньому, вихованню дитини в соціум [10].

Інтегровані заняття в початковій школі передбачають поєднання знань із різних предметів, що традиційно викладаються окремо, у межах однієї теми. Це спрямовано на збагачення сприйняття, мислення та емоційної сфери учнів, дозволяючи розглядати певні явища з різних сторін і формувати цілісне уявлення про них. Основна мета таких уроків – забезпечити умови для всебічного аналізу об'єктів чи явищ, розвинути системне мислення, стимулювати уяву та сприяти позитивному ставленню до процесу навчання.

Інтегровані уроки, як і традиційні, мають триєдину мету, однак для їх ефективності важливо чітко визначити завдання кожного предмета, що інтегрується, а також застосовувати раціональне поєднання форм і методів роботи. Творчий підхід до побудови структури таких уроків допомагає оптимально організувати навчальний процес, стимулюючи пізнавальну активність учнів та розширюючи їхні знання.

Ключову мету впровадження інтегративного підходу в початковій освіті дослідниці М. Ільницька й Т. Молнар вбачають у формуванні розвиненої, креативної, здатної до постійного творчого пошуку особистості [23, с. 28, 29]. С. Романюк основний прогнозований результат упровадження інтегративного підходу на уроках у початковій школі вбачає в забезпеченні цілісності знань учнів [58, с. 74-75].

Інтегративний підхід у початковій школі є сучасною освітньою стратегією, яка спрямована на об'єднання змісту різних навчальних дисциплін для формування в учнів цілісного сприйняття світу. Цей підхід забезпечує системне та різнобічне розуміння явищ і предметів, сприяє розвитку критичного мислення і здатності застосовувати знання в різних контекстах. Інтеграція в освіті передбачає об'єднання окремих елементів навчального змісту в єдине ціле, що дозволяє уникнути фрагментарності знань. Це забезпечує формування в учнів цілісної картини світу, де знання з різних предметів взаємопов'язані та доповнюють одне одного.

Як зазначається в дослідженнях, інтеграція вирішує основні суперечності освіти – протиріччя між безмежністю знань й обмеженими людськими ресурсами. Навіть самі компетенції є інтегрованим результатом навчальної діяльності учнів, і їх формують передусім на основі інтегрування змісту загальної початкової освіти [59; 60].

Упровадження інтегративного підходу в початковій школі базується на врахуванні психологічних особливостей молодших школярів, для яких характерне цілісне сприйняття навколишнього світу. Це дозволяє уникнути

перевантаження учнів, оскільки інтеграція змісту навчання сприяє скороченню дублювання інформації та підвищенню мотивації до навчання.

Перевагами інтегративного підходу є:

- цілісне сприйняття світу (учні отримують можливість бачити взаємозв'язки між різними явищами та процесами, що сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу. Як зазначається в дослідженнях, інтеграція в освіті є значним здобутком дидактики, оскільки за умови її успішного методичного впровадження реалізується мета якісної освіти) [25, с. 18];

- розвиток критичного мислення (інтеграція різних дисциплін стимулює учнів аналізувати інформацію з різних точок зору, що розвиває їхні аналітичні здібності);

- застосування знань на практиці (учні вчаться використовувати набуті знання в реальних життєвих ситуаціях, що підвищує їхню готовність до вирішення практичних завдань);

- зниження навчального навантаження (об'єднання змісту різних предметів дозволяє уникнути дублювання інформації та зменшити кількість навчальних годин, що сприяє зниженню втомлюваності учнів. Як зазначається в дослідженнях, інтеграція в початковій ланці освіти допомагає уникнути перенавантаження дітей, скоротити кількість навчальних годин протягом тижня, вивільнити їх для предметів розвивально-виховного циклу) [25, с. 20].

Реалізація інтегративного підходу в початковій школі передбачає планування освітнього процесу, підготовку вчителів, використання інтерактивних методів навчання, оцінювання навчальних досягнень. У межах планування освітнього процесу вчителі повинні розробляти навчальні програми з урахуванням можливостей інтеграції змісту різних предметів. Це може включати проведення інтегрованих уроків, де матеріал з різних дисциплін об'єднується навколо спільної теми [21; 22]. Також педагоги повинні володіти навичками інтеграції змісту навчання, розуміти

методологію та володіти методами інтегрованого навчання. Це вимагає постійного професійного розвитку та обміну досвідом. Під час реалізації інтегративного підходу також важливим є використання інтерактивних методів навчання, адже залучення учнів до активної пізнавальної діяльності через проєкти, дослідження та групову роботу сприяє глибшому засвоєнню інтегрованого матеріалу.

Для проведення оцінювання навчальних досягнень у межах впровадження інтегративного підходу необхідно розробити критерії оцінювання, які враховують специфіку інтегрованого навчання та відображають рівень сформованості в учнів цілісного сприйняття навчального матеріалу.

Як зазначає Н. Соха, ідея інтеграції в освіті є значним здобутком дидактики, оскільки за умови її успішного методичного впровадження реалізується мета якісної освіти. Тому інтеграція як вимога об'єднання в ціле компонентів об'єктів навчання є необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого уможлиблюється створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, формується міжпредметна компетентність [60].

Отже, інтегративний підхід у початковій школі – це пристосування або об'єднання розрізнених елементів у єдине ціле за умови їх цільової та функціональної однотипності; вивчення цілісної картини світу без її поділу на окремі предмети.

1.2 Особливості навчання молодших школярів української мови

Основною особливістю навчання молодших школярів української мови є забезпечення активного володіння учнями рідною мовою, дотримання ними літературних норм у будь-яких мовленнєвих ситуаціях, формування в учнів мовленнєвої, мовної, соціокультурної та діяльнісної компетенцій. У межах навчання української мови використовуються різні методи: пояснювально-ілюстративний, імітаційний, репродуктивний, оперативний, продуктивно-творчий (комунікативний). Саме поєднання на уроках

української мови цих методів забезпечує ефективність навчально-мовленнєвої діяльності молодших школярів.

Пояснювально-ілюстративний і репродуктивний методи мають важливе значення для формування правильного мовлення, зокрема орфоепічної, граматичної, лексичної та стилістичної складових. Ці методи сприяють усвідомленому засвоєнню мовних норм і розвитку вміння використовувати їх у мовленні.

Імітаційний метод забезпечує швидке засвоєння учнями мовленнєвих зразків, представлених учителем, що сприяє розвитку орфоепічної точності, правильній артикуляції звуків і наголошуванню слів.

Оперативний метод передбачає виконання учнями розумових операцій, таких, як аналіз (виокремлення, підкреслення ключових елементів) і синтез (поєднання, доповнення інформації для виконання конструктивних завдань). Ці операції реалізуються через вправи аналітичного та синтетичного характеру, що стимулює формування навичок уживання літературних норм української мови та сприяє закріпленню правильного мовлення як визначальної ознаки культури мовлення.

Продуктивно-творчий метод, або комунікативний, спрямований на розвиток самостійної мовленнєвої діяльності учнів. Цей метод формує вміння створювати комунікативні одиниці на рівні словосполучень, речень і текстів. Він сприяє розвитку навичок нормативного спілкування українською мовою, вмінню будувати монологи, діалоги та інші типи висловлювань. Основною функцією продуктивно-творчого методу є розвиток комунікативних умінь, тому він активно застосовується для мовленнєвого розвитку учнів. Реалізація цього методу здійснюється через творчі вправи, такі, як складання текстів різних типів (опис, розповідь, міркування), творчий переказ, відновлення деформованого тексту, складання речень за опорними словами, сюжетними малюнками, словесне малювання, ситуативні вправи. Метод включає в себе дидактичні прийоми, які добираються відповідно до навчальних цілей, змісту матеріалу, форми взаємодії вчителя та учнів.

Для ефективного формування культури мовлення учнів початкових класів доцільно використовувати мисленнєві прийоми, зокрема зіставлення, порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, класифікацію. Ці прийоми активізують розумову діяльність, сприяють кращому засвоєнню орфоепічних норм, включаючи правильну вимову слів і постановку наголосу, а також опануванню граматичної правильності мовлення. Значущу роль відіграють також словесні (повідомлення, пояснення, запитання, демонстрація мовленнєвих зразків) та практичні прийоми (вправляння, моделювання діалогів, імітаційні вправи) [54, с. 69-71; 56].

Ефективність навчального процесу залежить від вдалого вибору методів і прийомів, що мають відповідати цілям, змісту мовного матеріалу, характеру навчально-мовленнєвої діяльності, складу учнів, а також рівню теоретико-методичної підготовки вчителя. Важливо враховувати ці чинники під час розробки методики поетапного формування культури мовлення. У процесі навчання необхідно дотримуватися принципу поступовості, переходячи від простих завдань до складніших, від повільного темпу виконання до швидшого. Також важливо, щоб учитель створював відповідну систему вправ для конкретного класу, яка забезпечить ефективне засвоєння комунікативних якостей мовлення [54, с. 69-71].

Дослідники вказують на спрямування навчально-мовленнєвої діяльності молодших школярів на засвоєння норм сучасної української літературної мови (орфоепічна та граматична правильність мовлення); формування навичок активної роботи зі словом (точність, чистота, багатство мовлення); формування вмінь діалогічного висловлювання (доречність, мовленнєвий етикет); формування навичок монологічного мовлення (логічність, виразність) [54, с. 69-71].

Також на уроках української мови доцільним є використання нестандартних методів організації освітнього процесу, вияв ініціативи та побудови навчання і виховання з постійним залученням учнів до спільної діяльності. У навчанні мови для учнів 1-4 класів звикористовують програми,

які ставлять навчальну меті мету на перший план та скеровані на розвиток умінь і навичок, необхідних для вдалого спілкування. Значна увага зосереджена на формуванні в учнів власної думки та навичок її обґрунтування при обговоренні тем. У пояснювальній записці до мовно-літературної освітньої галузі рекомендується організовувати роботу в таких формах, щоб сприяти розвитку усного (діалогічного, монологічного) мовлення, давати можливість висловитись більшості учнів класу. Важливо прищеплювати школярам культуру спілкування, розвивати вміння уважно слухати співрозмовника, призупиняти своє мовлення, погоджувати репліки з тим, що сказав співрозмовник, висловлювати критичні зауваження та ін. [33, с. 72, 43-45].

У першому класі школярі знайомляться з основними видами слів, що позначають предмети, їх ознаки, кількість, а також дії. В рамках опрацювання теми «Складаю речення» діти також починають працювати з так званими маленькими словами – службовими. Щоб уникнути повторення у зв'язних висловлюваннях, використовуються займенники (без заглиблення у термінологію). Упродовж 2-4 класів учні поступово опановують основні частини мови: іменники, прикметники, числівники, займенники, дієслова, прислівники та службові слова. Навчання відбувається за принципами послідовності і наступності, що забезпечує системне й глибоке засвоєння мовного матеріалу. Як приклад розглянемо систему вивчення дієслова.

Вивчення дієслова починається вже з першого класу, коли діти починають досліджувати слова, що відповідають на запитання «що робить?» або «що роблять?». На цьому етапі акцент робиться на розвитку мовленнєвих компетенцій, необхідних для правильного використання дієслів у спонтанному мовленні. Учні складають прості речення за ілюстраціями, створюють елементарні зв'язні висловлювання, поступово закріплюючи вміння будувати фрази, що містять дієслова.

У другому класі відбувається систематизація знань. Дітям пояснюють, що слова, які вказують на дію предмета та відповідають на запитання «що

робити?» і «що зробити?», називаються дієсловами. Саме на цьому етапі вперше вводиться термін «дієслово». Далі учні вивчають: початкову форму дієслова – вони вчаться визначати її у текстах і реченнях; вид дієслова – розрізняють завершену та незавершену дію; часи дієслова – засвоюють поняття минулого, теперішнього та майбутнього часу; особа та число – розуміють, як змінюється дієслово залежно від особи мовця та кількості; відбувається робота з лексичним значенням – підбирають синоніми та антоніми до дієслів, розширюючи словниковий запас. Практичні завдання орієнтуються на створення речень за сюжетними малюнками, написання коротких текстів, визначення дієслів у прочитаних уривках. Вправи формують не лише граматичні, а й пізнавальні вміння. Крім того, робота з текстами сприяє формуванню етичних і моральних цінностей. Наприклад, аналізуючи зміст оповідань чи казок, діти вчаться розуміти значення вчинків героїв, оцінювати їхні дії, що сприяє розвитку критичного мислення й етичного самовизначення [35, с. 76; 38].

У процесі вивчення української мови в початковій школі здійснюється практична підготовка учнів, що ґрунтується на поглибленні, закріпленні та творчому застосуванні набутих мовних знань. Це передбачає не лише засвоєння теоретичного матеріалу, а й активне використання його під час виконання різноманітних завдань, які відповідають сучасній програмі з української мови для початкових класів. Концепція нової української школи акцентує увагу не лише на формуванні знань із навчальних дисциплін, але й на розвитку креативного та самостійного мислення молодших школярів. Основна мета полягає в тому, щоб допомогти учням не тільки засвоїти мовний матеріал, а й навчити їх творчо застосовувати здобуті знання в різних мовленнєвих ситуаціях. Особлива увага приділяється вивченню частин мови, оскільки цей аспект сприяє розвитку ключових компетентностей, зокрема комунікативної, та формуванню предметних знань, які є основою мовленнєвої культури. Такий підхід дозволяє виховувати не лише грамотних,

а й творчих особистостей, здатних вільно і правильно висловлювати свої думки українською мовою [35, с. 76-77].

Під час викладання української мови в початкових класах важливою є індивідуальна, фронтальна й групова робота. Також доцільною є парна форма роботи, яка сприяє розвитку комунікативних навичок дітей, формуванню вмінь уважно і вдумливо слухати, відтворювати та аналізувати почуте, говорити доречно; комунікативно виправдано користуватися мовними засобами, характерними для різних типів, стилів і жанрів мовлення під час створення усних і письмових висловлювань. Цілком виправдане навчання в парі під час роботи над діалогами.

На уроці української мови доречно застосовувати самотійну роботу в парах. Діти одержують одне завдання на двох і спільно виконують його. При цьому ті учні, в яких є певні прогалини у знаннях, мають змогу заповнити їх з допомогою товаришів. Уведення взаємоконтролю під час самотійної роботи надає їй високої ефективності. Школярі поступово вчаться помічати помилки товаришів, а з часом уникати їх у своїх роботах. Самостійна робота в парах дає змогу якісно закріпити матеріал, сприяє формуванню практичних умінь. Широке застосування роботи в парах і групах сприяє кращому розумінню прочитаного, прослуханого, розвиває мовлення, вчить правильно будувати висловлювання, сприяє розвитку таких характеристик, які визначають успіх спілкування, що надзвичайно важливо для соціалізації дітей [6, с. 123]. Під час організації вивчення молодшими школярами української мови ефективною є командна робота [4, с. 158].

Серед методів навчання в початкових класах на уроках української мови застосовуються ігрові, дослідницькі, проєктні, інтерактивні. У практиці початкового навчання утверджуються й такі інноваційні методи, як кубування, гронування понять, графічні (ментальні карти) та інші. З метою формування читацьких умінь застосовуються різні види читання: ланцюжкове, вибіркоче, парти-турне, «хвилиною», «диктор телебачення» тощо. Педагоги-практики й науковці констатують, що ефективність освітнього

процесу на уроках української мови в початкових класах забезпечується яскравими презентаціями мовних тем. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів має здійснюватися комплексно за чотирма рівнями: лексичним, вимовним, рівнем словосполучення та речення, текстовим. Адже, як переконливо доводить дослідниця К. Пономарьова, молодший шкільний вік є особливо сприятливим періодом для формування комунікативних умінь і навичок. У цьому віці в дітей активно розвиваються мовленнєвий слух і артикуляційні здібності, що створює оптимальні умови для ефективного засвоєння мовного матеріалу. Діти легко запам'ятовують нові слова, фразеологізми та мовні конструкції, активно цікавляться особливостями мови та виявляють чутливість до мовних явищ [11; 12; 18; 56, с. 4].

Крім того, в цьому віці діти мають природне прагнення до спілкування, що сприяє швидкому набуттю мовленнєвого досвіду. Вони охоче включаються в діалоги, розвивають уміння будувати висловлювання, виявляють інтерес до оволодіння різними мовленнєвими формами. Завдяки цьому молодші школярі активно освоюють лінгвістичні конструкції та закладають основу для подальшого вдосконалення мовних навичок [56, с. 4].

Ефективними на уроках української мови в початковій школі є тренувальні вправи, спрямовані на формування мовної, читацької компетенції та громадянської компетентності. Високу продуктивність також має текстоцентрична технологія навчання, оскільки тексти про Україну, творчих людей, їх патріотизм у захисті Батьківщини, розповіді про рідний край, природу дають можливість молодшому школяреві зрозуміти сучасні тенденції суспільного життя.

У практиці викладання української мови молодшим школярам ефективним є компетентнісно орієнтоване завдання – це спеціально створена дидактична конструкція, яка використовується з метою формування або перевірки предметних і ключових компетентностей. Особливість таких завдань полягає в тому, що їх основна мета – не просте відтворення вже отриманої інформації, а стимулювання самостійної пошукової та творчої

діяльності учнів, спрямованої на вирішення актуальних життєвих проблем. У контексті компетентнісно орієнтованого навчання пріоритет надається не обсягу засвоєних знань, а здатності школярів самостійно знаходити необхідну інформацію, обирати ефективні способи дії залежно від конкретної ситуації, а також застосовувати набуті знання, уміння й навички для розв'язання навчальних завдань. Метою компетентнісно орієнтованих завдань є створення умов, за яких учні «занурюються» в реальні життєві ситуації, що мотивує їх до пошуку рішень для подолання певних труднощів. Таким чином, формується не лише теоретична база, а й практичні навички, що сприяють розвитку критичного мислення, самостійності й творчого підходу до вирішення проблем [56, с. 40; 64; 66, с. 156-160].

Застосування інтерактивних методів навчання на уроках української мови в початкових класах значно вдосконалює процес подачі навчального матеріалу, сприяючи більш глибокому і результативному його засвоєнню молодшими школярами. Такі методи не лише розширюють зміст освітнього процесу, а й активно підвищують мотивацію до навчання, створюючи умови для налагодження ефективної співпраці між учителем та учнями.

Впровадження інтерактивних методик в освітній процес з української мови сприяє досягненню ключової мети цієї освітньої галузі – формуванню позитивної мотивації до вивчення мови, розвитку комунікативної компетентності, а також інших важливих умінь. Це включає здатність вільно і виразно володіти українською мовою, використовувати її для особистісного, культурного, національного самовираження, а також у повсякденному спілкуванні, суспільному житті та в умовах міжкультурної взаємодії. Інтерактивні методи сприяють розвитку логічного, критичного та творчого мислення, формуванню здатності до аналізу, узагальнення і висловлення власної думки. Вони забезпечують ефективну підготовку учнів до подальшого поглибленого вивчення української мови, розвиваючи не лише мовні навички, а й важливі життєві компетентності.

Застосування інтерактивних методів навчання висуває певні вимоги до структури сучасного уроку української мови в контексті Нової української школи. Етапами інтерактивного уроку є: мотивація, визначення теми та очікуваних навчальних результатів, надання необхідної інформації, проведення інтерактивної вправи (центральна частина уроку), узагальнення (рефлексія) та оцінювання отриманих результатів уроку [45, с. 362-364].

Значна увага в початкових класах на уроках української мови приділяється вивченню лексикології та фразеології. Ефективність роботи в цьому напрямі залежить від раціонального використання вчителем початкової школи активних форм організації навчальної діяльності учнів (індивідуальної, парної, групової), ефективних способів співпраці вчителя й учнів (розповідь, обмін думками, спостереження за мовними явищами, виконання практичних завдань і вправ), прийомів роботи з фразеологічним матеріалом з урахуванням дій, необхідних для формування мовленнєвих навичок (аудіювання, читання, вимова, запам'ятовування, читання, написання фразеологізмів; зв'язок між стійкими сполученнями слів із дійсністю; уживання їх в усному та писемному мовленні з пошуком у мові відповідників). Система роботи зі збагачення мовлення учнів українськими фразеологізмами враховує лінгвістичні та психолого-методичні принципи, на яких ґрунтуються методи і форми навчання фразеологізмів української мови [19; 20, с. 76].

У межах реалізації сучасних підходів до вивчення української мови в початкових класах педагогі-практики рекомендують дотримуватися такої структури занять: перша частина – вступна: створення проблемної ситуації або підбір пізнавального завдання; надання інструктажу; підготовка дидактичного та роздаткового матеріалу й об'єднання учнів у групи; друга частина – групова робота: розподіл ролей у групі; ознайомлення із завданням; розподіл та виконання індивідуальних завдань; обговорення індивідуальних результатів роботи в групі та прийняття спільного рішення щодо висновків і підготовки до презентації спільних напрацювань; третя частина – заключна,

під час якої повідомляються результати роботи в групах; проводиться аналіз виконаного пізнавального завдання; робиться загальний висновок про групову роботу та визначається рівень досягнення поставлених цілей.

Під час викладання української мови в початкових класах доцільні такі інноваційні методи і прийоми: «мозаїка», «взаємне навчання», «карусель», «ажурна пилка» тощо, варто застосовувати їх під час вивчення нової інформації; «розбір кейсів», обговорення, симуляційні ігри – коли потрібно розвивати вміння аналізувати; «снігова куля», «акваріум», робота в парі, рольові ігри, дискусії для розвитку соціальних умінь; «мозковий штурм, навчальні проєкти – для генерування нових ідей; презентація, рефлексія, оцінювання та взаємооцінювання – створення можливості учням навчатися, відчувати і розуміти себе [35, с. 32-33].

Дослідники М. Вашуленко та С. Дубовик вбачають ефективність у приділенні особливої уваги на уроках української мови в початкових класах дослідницькій діяльності здобувачів. Цьому має сприяти індуктивне, активне, релевантне навчання [7].

Індуктивний підхід у навчанні ґрунтується на залученні учнів до розв'язання конкретних ситуативних завдань, що спонукає їх до самостійного формулювання висновків та узагальнень. Такий метод є особливо ефективним, оскільки дозволяє розпочати навчання з практичних прикладів, поступово підводячи учнів до усвідомлення загальних закономірностей. Його доцільно використовувати як альтернативу методам, що вимагають спершу засвоєння абстрактних понять. Активне навчання акцентує увагу на залученні учнів до практичної діяльності, де вони засвоюють матеріал не лише через слухове чи зорове сприйняття, а безпосередньо через дію. Такий підхід стимулює глибше розуміння навчального матеріалу, оскільки діти вчаться на власному досвіді.

Релевантне навчання орієнтоване на забезпечення зв'язку між освітнім процесом і подіями реального життя. Це означає, що навчальні завдання та приклади беруться з реальних ситуацій, пов'язаних зі шкільним

життям або зовнішнім середовищем, що робить навчання більш значущим і наближеним до повсякденності. Співробітницьке навчання передбачає організацію групової роботи, під час якої учні спільно шукають розв'язання завдань, обмінюються думками та напрацьовують навички командної взаємодії. Це сприяє розвитку комунікативних умінь, вчить поважати думки інших і досягати спільних результатів.

Інтерактивне навчання реалізується через організацію дискусій, дебатів та обговорень, під час яких учні не лише діляться своїми ідеями, а й вчаться аргументувати власну точку зору, активно слухати співрозмовника та знаходити компроміси. Розвиток критичного мислення передбачає створення умов, де учні самостійно приймають рішення, аналізують інформацію та відстоюють свою позицію в полеміці. Це сприяє формуванню вміння оцінювати ситуацію з різних боків, порівнювати факти та робити обґрунтовані висновки. Залучення учнів до активної участі в навчальному процесі дозволяє кожному з них зробити свій внесок у спільну справу. Це може бути участь у дискусіях, проведення само- та взаємооцінювання, обговорення результатів виконаних завдань. Такий підхід не лише підвищує мотивацію до навчання, а й формує відповідальність за власні дії та сприяє розвитку рефлексії [7, с. 4]

Для вивчення української мови молодшими школярами використовуються ігрові завдання, тести, тренажери, демонстраційний матеріал тощо, які допомагають учителю урізноманітнити види навчальної діяльності школярів на уроках, швидко перевірити суму отриманих знань, а також дозволяють учням самостійно працювати й отримувати знання за допомогою комп'ютера [12, с. 385].

Окрім описаного вище, на уроках української мови в початкових класах здійснюється формування каліграфічних навичок учнів. Школярі повинні навчитися писати швидко, без відриву руки поєднувати букви в структурі складів і слів, вільно орієнтуватися в просторі та коректно викладати свої думки на письмі. Для розвитку каліграфії молодших школярів

використовується списування з підручника чи іншої навчальної книги певного тексту в зошит із обмеженням часу; запис тексту під диктовку (як з часовим обмеження, так і без нього); 3) написання літер (малих – великих, великих – малих) у певному темпі та / або в такт тощо [70, с. 388].

Основна увага має бути приділена формуванню в молодшого школяра здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) у процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань. Однією з умов успішної реалізації цієї мети є збагачення, уточнення й активізація словника учнів, позаяк саме слова становлять матеріальну основу висловлень. Це націлює на формування в молодших школярів лексичної компетентності як компонента такої складноструктурованої якості особистості, як комунікативна компетентність, яке має відбуватися на всіх уроках у початковій школі, але особливо цілеспрямовано – на уроках української мови, зокрібно під час вивчення морфологічних тем, понять, категорій [44, с. 393].

Повноцінне опанування української мови молодшими школярами є можливим і через засвоєння граматики. Для цього в роботі з молодшими школярами використовується контекстне навчання, інтерактивні методи, індивідуалізація, активне слухання тощо. Контекстне навчання передбачає використання текстових зразків, речень та розповідей для демонстрації граматичних понять у реальних ситуаціях використання мови, що формує в учнів розуміння специфіки вживання граматичних конструкцій у мовленні. Для цього здобувачам освіти варто пропонувати використовувати вивчені граматичні конструкції в мовленнєвих вправах, діалогах та літературних творах. Ігри, діалоги, спільні проєкти сприяють залученню молодших школярів до активного спілкування та вивчення мови в спільноті. Індивідуалізація навчання дає змогу забезпечити ефективну адаптацію навчального процесу до конкретного класу. Через активне слухання та сприйняття (розмов, речень і текстів, де використовуються цільові

граматичні конструкції) учні мають можливість покращити навички розуміння на слух [44, с. 396].

Вивчаючи процес розвитку пізнавальної активності та самостійності молодших школярів на уроках української мови, науковець У. Воронько рекомендує дотримуватися таких етапів навчання в системі застосування методів активізації пізнавальної діяльності учнів: I етап – сприймання, осмислення, аналіз учнями готового мовного матеріалу, який подається їм або в процесі повідомлення вчителем знань, або під час виконання вправ; II етап – вибір мовних засобів за відомим зразком у зв'язку зі зміною певного мовного матеріалу; III етап – навчання творчого використання мовних засобів у зв'язку зі створенням текстів, речень, словосполучень, слів, коли здійснюється частково-пошукова і пошукова діяльність [11, с. 21].

Опанування учнями початкових класів синтаксичних структур дає можливість оволодіти нормами граматичної будови рідної мови, збагатити мовлення різноманітними формами і способами висловлювання думки, підвищити рівень розвитку зв'язного мовлення. Підготовка до сприймання синтаксичних категорій здійснюється практичним шляхом. Учні використовують під час комунікації синтаксичні конструкції, за допомогою практичного досвіду розрізняють їх за функціональним призначенням. Знання з синтаксису закладаються початковою школою, далі розширюються пропедевтичним курсом у 5 класі [1, с. 9-10].

Під час вивчення будь-якого синтаксичного матеріалу ключову увагу слід приділяти розумінню синтаксичного зв'язку та засобів, що забезпечують взаємозв'язок між компонентами синтаксичних одиниць. Ці питання є актуальними не лише під час вивчення синтаксису, а й у процесі опрацювання інших мовних розділів. Зокрема, під час вивчення морфології учні з'ясовують, що слова в словосполученнях та реченнях пов'язуються за допомогою закінчень, прийменників у поєднанні з відмінковими формами, а також сполучників сурядності та підрядності. Крім того, роль сполучних елементів можуть виконувати повнозначні частини мови – займенники та

прислівники, які виступають як засоби зв'язку між словами. У процесі вивчення синтаксису ці знання закріплюються й розширюються. Особливу увагу приділяють формуванню розуміння того, як інтонація і порядок слів у реченні впливають на вираження смислових та граматичних зв'язків між мовними одиницями. Учні вчаться розпізнавати ці засоби в текстах та використовувати їх для чіткого вираження власних думок у мовленні й на письмі. Важливою складовою мовленнєвого розвитку молодших школярів є опанування пунктуаційних норм. Знання правил пунктуації є основою для грамотного письма, оскільки саме розділові знаки допомагають чітко структурувати висловлювання, правильно передавати смислові акценти і логічні зв'язки. Для автора це можливість точно донести свої думки, а для читача – правильно інтерпретувати написане [1, с. 9-10].

Педагоги діляться позитивними прикладами використання на уроках української мови в початкових класах інтерактивних прийомів. Зокрема, інтерактивний прийом «Мікрофон» дає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання, або висловлюючи свою думку чи позицію. Найефективніше використовувати прийом «Мікрофон» під час актуалізації опорних знань, перевірки домашнього завдання, підсумку уроку, рефлексії.

Інтерактивний прийом «Незакінчене речення» спрямований на формування в учнів уміння чітко і правильно формулювати власну думку, відпрацьовувати вміння говорити коротко, по суті і переконливо. Прийом «Мозковий штурм» використовується для широкого обговорення певної проблеми. Під час «Мозкового штурму» всі учні розмірковують над однією проблемою і мають змогу висловити свою думку. Мета цього прийому – зібрати за обмежений проміжок часу якомога більше ідей і пропозицій від усіх учнів щодо вирішення поставленої проблеми. «Кубування» використовується на етапі повторення, узагальнення та перевірки знань. Наприклад, на завершальному уроці з української мови за темою «Прикметник» у 4 класі для узагальнення знань використовується

інтерактивна вправа з кубом. На кожній грані куба розміщено різні аспекти, пов'язані з вивченою темою: «частина мови», «питання», «рід», «число», «відмінок», «член речення», «значення в мовленні». Учням пропонується по черзі обирати грань куба, після чого вони висловлюють свої думки, відповідають на запитання та діляться знаннями щодо конкретної граматичної категорії прикметника. Така форма роботи сприяє активізації навчального процесу, допомагає узагальнити й систематизувати отримані знання, а також сприяє розвитку мовленнєвих навичок. Цей метод не лише закріплює теоретичні відомості, але й стимулює самостійне мислення, адже учні аналізують матеріал, роблять висновки та обґрунтовують свої відповіді. Таким чином, урок набуває інтерактивного та пізнавального характеру, а вивчений матеріал стає більш доступним і зрозумілим.

“Інтерв'ю” використовують для розвитку навичок діалогічного мовлення. Під час цього виду діяльності учні вчаться звертатися до співрозмовника, уважно його слухати, ставити запитання та відповідати на них. Наприклад: «Візьми інтерв'ю у свого сусіда чи сусідки по парті. Дізнайся, як він або вона провів / провела вихідні».

Застосування методу «Крісло автора» дає змогу кожному учневі вільно висловити свої думки на задану тему, не зосереджуючись на правилах правопису. Згодом учень зачитує свій мінівір, сидячи у спеціально відведеному «кріслі автора» в центрі класу. Основна мета – передати вільний потік думок. Цей підхід формує впевненість у праві на вільне самовираження та вчить поважати висловлювання інших.

Прийом «Сенкан» полягає у створенні п'ятирядкового вірша, в якому коротко й точно передається суть теми через ключові слова, поняття або факти [56, с. 21-24].

Отже, навчання української мови в початкових класах зосереджене на опануванні учнями лексичного, фразеологічного, граматичного та синтаксичного рівнів мовної системи. Для ефективного засвоєння матеріалу

застосовуються ігрові форми роботи, інтерактивні методи та сучасні педагогічні інновації.

1.3 Теоретичне обґрунтування педагогічних умов реалізації інтегративного підходу в процесі вивчення здобувачами початкової української мови

Педагогічні умови часто є базисом для проведення різних педагогічних емпіричних досліджень. Але стосовно сутності поняття «педагогічні умови» фіксуються різні підходи щодо його тлумачення. Як зазначає Є. Хриков, «педагогічні умови – це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу. Можна погодитися і з думкою про те, що педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічної діяльності. Але більш детального розгляду потребує думка про те, що об'єктивні можливості матеріально-просторового середовища є педагогічними умовами. На наш погляд, не всі такі можливості є педагогічними умовами, а тільки ті, які створюються саме педагогом та є продуктом його діяльності» [67, с. 13].

Дослідник А. Литвин педагогічними умовами називає систему цілеспрямовано сконструйованих базових (стрижневих, системоутворювальних) факторів, що впливають як на зовнішні та внутрішні аспекти освітнього процесу, так і на особистісні характеристики його учасників. Вони забезпечують єдність навчання й виховання в інформаційно-освітньому середовищі закладу та відповідають актуальним суспільним вимогам. Окрім того, педагогічні умови відображають сукупність спеціально спроектованих процедур (заходів) щодо закладу освіти (навчально-методичного забезпечення, педагогічного колективу, суб'єктів навчання) та його оточення (матеріально-просторового й інформаційно-освітнього середовища) [40; 41, с. 75-76].

Отже, педагогічні умови – це система факторів, що впливають на зміст і процес освітньої діяльності, забезпечують реалізацію дидактичних принципів, ефективність освітньої системи та розвиток особистісних якостей учнів. Їх визначення залежить від специфіки предмета, зовнішнього середовища та характеру взаємодії в освітньому процесі.

Внутрішнє освітнє середовище можна розглядати як підсистему умов, що оптимізує співпрацю «особистість – оточення». У межах ресурсного підходу педагогічні умови тлумачаться як ресурс освітнього середовища, який, виходячи за рамки усталених норм, сприяє оновленню системи, постановці нових цілей і розв’язанню перспективних завдань [41, с. 75-76].

Є. Хриков до основних характеристик педагогічних умов відносить такі, як: орієнтація на організацію педагогічної діяльності, тобто практична та нормативна спрямованість; акцент на підвищення результативності освітнього процесу; педагогічні умови не повинні суперечити діям педагогічних закономірностей, принципів і правил; їх обґрунтування передбачає поєднання емпіричних спостережень і теоретичного аналізу; відповідність критеріям наукової новизни (виокремлення певних педагогічних умов має сенс лише тоді, коли вони несуть у собі нове знання); ймовірнісний характер впливу (як і педагогічні системи загалом, умови не гарантують результату, але істотно підвищують шанси на його досягнення); локальна сфера застосування (у педагогічному знанні найширший рівень мають закономірності й принципи, більш вузький – правила, а найконкретніший, локальний характер – педагогічні умови) [67, с. 9-10].

Педагогічні умови є якісною характеристикою основних факторів, процесів і явищ освітнього середовища, і для них притаманні такі характеристики: створюються цілеспрямовано й реалізуються в освітньому середовищі; забезпечують вирішення поставленого педагогічного завдання; сприяють планомірності наукового пошуку та дають можливість перевірки його результатів; позитивно впливають на ефективність і результативність навчального-виховного процесу. До компонентів педагогічних умов входять

нормативна база, зміст освіти, матеріально-технічна база, технології навчання, навчально-методичне забезпечення, міжособистісна взаємодія учасників освітнього процесу і психологічний мікроклімат [13, с. 68].

С. Кубрак називає педагогічними умовами сукупність чинників, які утворюють систему організаційних, методичних і технічних засобів, спрямованих на оптимізацію освітнього процесу [37]. О. Чайка називає педагогічними умовами штучно створені обставини, які передбачають використання комплексу об'єктивних ресурсів змісту, форм, методів і засобів [68, с. 78].

О. Попадич визначає педагогічні умови як спеціально організовані обставини, що формуються у взаємодії педагогічних, психологічних та соціально-економічних чинників (системи відносин, засобів тощо) і створюють можливості для ефективного здійснення освітнього процесу [57, с. 175]. Н. Грицак визначає педагогічні умови як цілеспрямований відбір взаємопов'язаних, динамічних, змінних форм, прийомів, методів, засобів, способів навчальної діяльності, що охоплюють усі аспекти навчально-пізнавальної діяльності [17, с. 17].

Одним із предметів, для вивчення якого може бути застосований інтегративний підхід, є українська мова. О. Ткачук розуміє інтегративний підхід до вивчення української мови як спрямовану на пошук спільних понять, тем і видів роботи стратегію педагогічної діяльності, під час реалізації якої досягається поєднання предметних знань та створення нових. Використання цього підходу на уроках української мови значно підвищує ефективність формування мовних і мовленнєвих навичок у школярів, надаючи їм більшої системності, узагальненості, комплексності та усвідомленості. У межах інтегративного підходу до освітнього процесу навчальний матеріал потребує чіткої організації: кожна дисципліна розглядається не як окремий елемент, а як частина єдиного цілого. Інтегративний підхід на уроках української мови в початкових класах сприяє формуванню цілісного бачення світу, розгляду об'єктів і явищ із різних

перспектив, систематизації знань, реалізації особистісно орієнтованого та розвивального навчання учнів початкової школи [64, с. 548-550].

На основі теоретичного аналізу проблеми впровадження інтегративного підходу до навчання української мови в початковій школі можна визначити такі педагогічні умови його реалізації:

- інтеграція навчального змісту на основі міжпредметних зв'язків;
- застосування сучасних методів і прийомів навчання;
- створення позитивного й підтримувального освітнього середовища.

Щоб реалізувати першу з перелічених умов – інтеграцію навчального змісту через міжпредметні зв'язки, необхідно поєднувати матеріал з української мови з елементами інших навчальних дисциплін, таких, як літературне читання, математика чи курсу “Я досліджую світ”. Такий підхід сприяє цілісному сприйняттю знань молодшими школярами. Наприклад, під час вивчення теми «Весна» можна використовувати мовленнєві вправи, творчі завдання, описові тексти про природу тощо.

Прикладом реалізації описаної вище педагогічної умови є використання таких мовних вправ під час вивчення теми «Весна» на уроках української мови. Учні можна запропонувати завдання: скласти речення або невеликий опис, використовуючи слова, що характеризують весну (наприклад, «перші квіти», «тане сніг», «прилетіли птахи»). Для реалізації цієї умови інтеграції з ЯДС можна запропонувати здобувачам початкової освіти обговорити ознаки весни, зміни в природі. У межах інтеграції з математикою учням доцільно запропонувати розв'язати задачі, пов'язані з весняними явищами, наприклад, підрахувати кількість днів до початку весняних канікул. В інтеграції з літературним читанням можна пропонувати здобувачам освіти прочитати вірш про весну, обговорити його зміст і спробувати створити власний короткий опис.

Для реалізації другої педагогічної умови – використання інноваційних методів і прийомів навчання – вважаємо доцільним використання в межах інтегрованих занять мультимедійних презентацій, інтерактивних вправ,

освітніх платформ (наприклад, LearningApps, Kahoot), ігрових методів: дидактичних ігор, мовних ігор та конкурсів, які сприяють закріпленню знань у цікавій формі. Наприклад, можна інтегрувати вивчення української мови з літературним читанням, пропонуючи здобувачам освіти граматичні вправи та конкурс на краще декламування поезій.

Згадана вище педагогічна умова може бути реалізована через використання мультимедійних презентацій під час вивчення нових тем. Наприклад, при вивченні частин мови можна демонструвати слайди з яскравими прикладами. Також реалізація другої педагогічної умови можлива через застосування інтерактивних платформ: LearningApps для створення вправ на закріплення матеріалу, Kahoot – для проведення цікавих вікторин. Використання ігрових методів: проведення мовних конкурсів, загадок, дидактичних ігор, що стимулюють інтерес до навчання, – теж сприятиме реалізації другої педагогічної умови.

Для реалізації третьої педагогічної умови – створення сприятливого освітнього середовища – необхідно створити атмосферу довіри, заохочення, підтримки ініціативності учнів. Для цього варто використовувати варіативність у навчанні, враховувати індивідуальні особливості здобувачів освіти (їхні інтереси, здібності, темп навчання) і на основі цього пропонувати їм диференційовані завдання. Наприклад, інтегруючи матеріал з української мови і ЯДС, можна запропонувати учням записати ознаки весни і скласти з ними речення.

Прикладом реалізації третьої педагогічної умови є організація варіативного навчання, де учням пропонуються завдання різного рівня складності; створення умов для самостійного вибору завдань (наприклад, діти можуть обрати ознаки весни та описати їх у власному творі); залучення дітей до обговорення результатів, що сприяє розвитку рефлексії і критичного мислення; використання позитивного зворотного зв'язку: вчитель підтримує кожну відповідь, заохочує учнів до участі в навчальному процесі.

Для впровадження зазначених вище педагогічних умов пропонуємо різні варіанти інтеграції для кожного класу (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Упровадження педагогічних умов реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови у 3 класі

Педагогічна умова	Приклад інтеграції	Тема і мета уроку	Результат інтеграції
Інтеграція змісту освіти на основі міжпредметних зв'язків	Об'єднання української мови з курсом "Я досліджую світ" (теми про природу, екологію).	Тема: "Бережімо природу" Мета: Розвивати вміння висловлювати думки на екологічні теми.	Розширення кругозору, розвиток відповідального ставлення до природи.
Використання інноваційних методів і прийомів навчання	STEM-уроки з мовними елементами (створення інструкцій, опис процесів).	Тема: "Як працює годинник" Мета: Формувати вміння послідовного опису процесів.	Підвищення інтересу до навчання, міждисциплінарна компетентність.
Створення сприятливого освітнього середовища	Ігрові заняття, вільне місце для творчого письма.	Тема: "Фантазуємо разом" Мета: Стимулювати творчу активність учнів.	Покращення емоційного стану учнів, розвиток мовної уяви.

В. Войналович, розкриваючи сутність інтегрованого навчання в початковій школі в умовах НУШ, зазначає, що реформування сучасної освіти лежить на шляху подолання ізольованого викладання навчальних предметів, тем і проблем та створення принципово нових навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати в напрямі розробки

інтегрованих підручників, впровадження інтегрованих курсів, проведення інтегрованих уроків та використання системи інтегрованих навчальних завдань. Інтеграція навчальних предметів – це вимога часу, він значно підвищує успішність реалізації виховної функції, актуалізує особистісні якості учнів, забезпечує їхню активну діяльність у цілісному пізнанні [10, с. 91].

Висновки до розділу 1

Інтегративний підхід до викладання української мови в початковій школі – це сучасна педагогічна стратегія, спрямована на пошук спільних понять, тем і форм діяльності, завдяки якій забезпечується поєднання знань з різних предметів та створення нових смислових зв'язків.

Інтегроване навчання – заснований на комплексному підході освітній процес, у межах якого відбувається засвоєння учнями цілісної картини світу без поділу на окремі навчальні предмети.

Метою інтегрованого навчання є формування в учнів цілісного уявлення про навколишній світ; досягнення якісної, конкурентоздатної освіти; створення оптимальних умов для розвитку мислення учнів у процесі вивчення загальноосвітніх предметів; активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках; ефективна реалізація розвивально-виховних функцій навчання.

Інтегрований урок – це вид навчального заняття, під час якого викладається взаємопов'язаний матеріал із двох або кількох навчальних дисциплін, випробовуються різні способи вирішення навчальних проблем.

Основними особливостями навчання молодших школярів української мови є забезпечення активного оволодіння учнями рідною мовою, дотримання ними літературних норм у будь-яких мовленнєвих ситуаціях, формування в учнів мовленнєвої, мовної, соціокультурної та діяльнісної компетенцій. З цією метою активно впроваджуються ігрові форми роботи, інтерактивні методи та сучасні педагогічні інновації.

Педагогічні умови – це система факторів, що впливають на зміст і процес освітньої діяльності, забезпечують реалізацію дидактичних принципів, ефективність освітньої системи та розвиток особистісних якостей учнів.

На основі теоретичного аналізу проблеми впровадження інтегративного підходу до навчання української мови в початковій школі визначено такі педагогічні умови його реалізації: інтеграція навчального змісту на основі міжпредметних зв'язків; застосування сучасних методів і прийомів навчання; створення позитивного й підтримувального освітнього середовища.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

2.1 Діагностика стану реалізації інтегративного підходу до навчання здобувачів початкової освіти української мови

Для визначення стану реалізації інтегративного підходу до навчання здобувачів початкової освіти української мови було проведено емпіричне дослідження. Воно передбачало такі етапи: організаційний – формування вибірки, розробка анкети; діагностичний – проведення анкетування; підсумковий – обробка отриманих даних, їх інтерпретація і формулювання висновків.

На початку експериментальної роботи було проведено анкетування вчителів початкових класів. Для цього сформовано вибірку у складі 40 педагогів, яких запрошено до участі в анкетуванні через соціальні мережі.

Для проведення анкетування вчителів початкових класів було розроблено авторську анкету. Вона складалася із 12 питань, з допомогою яких оцінювалися такі показники: педагогічний стаж, обізнаність з інтегративним підходом, частота застосування інтеграції, інтегровані предмети, форми інтеграції, методи інтеграції, мотивація та успішність учнів, труднощі в упровадженні інтегрованого підходу, матеріальне забезпечення, необхідне для системного впровадження інтеграції; потреби в навчанні та пропозиції.

Анкета для проведення опитування вчителів початкових класів щодо впровадження інтегративного підходу до навчання української мови

1. Який Ваш педагогічний стаж роботи?

- менше 5 років
- 5–10 років
- 11–20 років
- понад 20 років

2. Чи знайомі Ви з поняттям «інтегративний підхід» у навчанні?

- так
- ні
- частково

3. Як часто Ви використовуєте інтегративний підхід на уроках української мови?

- регулярно
- іноді
- рідко
- ніколи

4. Які предмети Ви найчастіше інтегруєте з українською мовою? (Можна обрати кілька варіантів):

- літературне читання
- Я досліджую світ
- мистецтво (музика, образотворче мистецтво)
- математика
- інформатика
- інше (вкажіть): _____

5. Які форми інтеграції Ви застосовуєте найчастіше? (Можна обрати кілька варіантів):

- тематичне навчання
- міжпредметні проєкти
- інтегровані уроки
- навчальні екскурсії
- інше: _____

6. Які методи роботи Ви вважаєте найбільш ефективними в умовах інтеграції?

- ігри
- навчальні проєкти
- інтерактивні методи
- інше

7. Чи вважаєте Ви, що інтегративне навчання підвищує мотивацію учнів до вивчення української мови?

- так
- частково
- ні

8. Чи помічаєте Ви покращення результатів навчання при використанні інтегративного підходу?

- так
- частково
- ні

9. Які труднощі Ви відчуваєте під час реалізації інтегративного навчання?

- брак методичних матеріалів
- перевантаженість програми
- недостатня підготовка вчителів
- інше

10. Чи забезпечені Ви необхідними навчальними матеріалами для інтегрованих уроків?

- так, повністю
- частково
- ні

11. Чи потребуєте Ви додаткового методичного супроводу або навчання з питань інтеграції?

- так
- ні
- важко відповісти

12. Ваші пропозиції щодо покращення умов для реалізації інтегративного навчання.

- підвищення кваліфікації
- проведення майстер-класів
- проведення методичного консультування

- інше.

За результатами анкетування більшість опитаних педагогів (45 і 25%) мають педагогічний стаж 5-10 і понад 10 років, що свідчить про наявність досвіду, однак може вказувати й на потребу в оновленні знань щодо сучасних методик, зокрема інтегративного навчання.

На основі отриманих даних можна констатувати, що 57,5% педагогів тільки частково обізнані з інтегрованим підходом. 30% досліджуваних зазначили, що обізнані. Водночас 12,5% вчителів вказали, що не обізнані з інтеграцією. Наявність тих, хто не знайомий з інтегрованим підходом, сигналізує про необхідність роз'яснювальної роботи.

Трохи більше третини вчителів регулярно впроваджує інтеграцію, ще третина — лише епізодично. Це свідчить про нерівномірне впровадження цього підходу та відсутність системної методичної підтримки.

На основі отриманих даних можна констатувати, що найчастіше українська мова інтегрується з літературним читанням, мистецтвом і курсом “Я досліджую світ”. Це логічно, адже ці дисципліни мають спільні елементи — теми, лексичні зв'язки тощо.

Найпоширенішими формами інтеграції на уроках української мови в початкових класах є міжпредметні проєкти й інтегровані уроки, що демонструє намагання педагогів творчо підходити до викладання. Деяко рідше використовуються такі форми інтеграції, як тематичне навчання й навчальні екскурсії. Вчителі відзначають ефективність ігор, проєктів, інтерактивних методик як методів інтеграції, що відповідає сучасному підходу до початкової освіти.

Більшість опитаних учителів початкових класів відзначають позитивний вплив інтеграції на мотивацію здобувачів освіти. 42,5 і 32,5% досліджуваних відзначили безумовний позитивний і частково виражений вплив відповідно.

Більшість педагогів (45%) відзначили також частковий позитивний вплив упровадження інтегрованого підходу на уроках української мови на

успішність здобувачів освіти. Понад третина опитуваних вказали на безумовний позитивний вплив інтеграції на успішність учнів.

Учителі зауважили наявність таких труднощів в упровадженні інтегрованого підходу на уроках української мови у початкових класах, як: брак методичних матеріалів, перевантаженість програми, недостатня підготовка вчителів. Це свідчить про потребу в оновленні ресурсної бази.

Можна також констатувати, що лише невеликий відсоток учителів повністю забезпечений матеріалами, необхідними для системного впровадження інтегрованого підходу, а це є ключовим бар'єром для системного впровадження інтеграції. Більшість педагогів зазначили, що мають потребу в додатковому навчанні чи методичному супроводі щодо питань упровадження інтегрованого підходу на уроках української мови в початковій школі. Також третина респондентів вказали, що не потребують додаткового навчання, тобто вважають себе достатньо обізнаними в цьому питанні. Варто значити, що четверта частина опитаних вагалися з відповіддю, а це може вказувати на те, що в педагогів є певні труднощі в упровадженні інтегрованого підходу, але їм складно визначити, які саме.

Більшість учителів зацікавлені в проведенні майстер-класів (45% опитаних), курсів підвищення кваліфікації (30%) і отриманні методичних консультації (25% респондентів) щодо впровадження інтегрованого підходу на уроках української мови в початкових класах.

Отже, здійснений аналіз результатів анкетування вчителів початкових класів підтвердив, що значна частина педагогів активно впроваджують інтегративний підхід у навчанні української мови, поєднуючи його з іншими предметами, такими як літературне читання та ЯДС. Проте певна частина вчителів використовують інтеграцію епізодично або не застосовують її взагалі. Дослідження показало, що інтегративний підхід до навчання української мови в початковій школі сприяє підвищенню інтересу учнів до предмета та покращує результати навчання. Однак рівень впровадження

цього підходу варіюється серед вчителів, що вказує на необхідність подальшого методичного супроводу та підвищення кваліфікації педагогів.

Для підвищення ефективності упровадження інтегрованого підходу на уроках української мови в початкових класах доцільно організувати курси підвищення кваліфікації для вчителів з питань інтегративного навчання; розробити методичні посібники та рекомендації щодо впровадження інтегративного підходу; сприяти обміну досвідом між вчителями через семінари та конференції; забезпечити підтримку адміністрації шкіл у впровадженні інтегративного навчання; розробити й забезпечити упровадження педагогічних умов реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови.

Оцінка стану реалізації інтегративного підходу до навчання здобувачів початкової освіти української мови проводилася шляхом педагогічного експерименту в третіх класах, який складався з констатувального, формувального і контрольного етапів.

Було виокремлено два класи – експериментальний і контрольний. Кількість учнів в експериментальному класі – 25, у контрольному – 24 особи. Експеримент проводився упродовж другого семестру 2024/2025 навчального року. Він охоплював учнів двох третіх класів

У контрольному класі українська мова й курс “Я досліджую світ” викладалися окремо, а в експериментальному в інтеграції.

Педагогічний експеримент складався з констатувального, формувального та контрольного етапів. На констатувальному етапі було визначено рівні навчальних досягнень здобувачів освіти з української мови й курсу “Я досліджую світ” в контрольному й експериментальному класах на основі тестування. Для визначення рівнів навчальних досягнень було використано наведені в таблиці 2.1 характеристики.

Рівні навчальних досягнень третьокласників

Рівень	Українська мова	Я досліджую світ
Високий	Здобувач початкової освіти вільно й грамотно висловлюється усно й письмово; будує речення різних типів, використовує багатий словниковий запас; дотримується орфографічних норм; виразно читає, розуміє зміст, уміє переказати текст своїми словами.	Здобувач початкової освіти має глибокі знання про природу, пори року, рослини, тварин; уміє встановлювати причиново-наслідкові зв'язки; самостійно робить висновки зі спостережень або дослідів; виявляє пізнавальний інтерес, бере участь у дослідницьких завданнях.
Достатній	Здобувач початкової освіти висловлює думки послідовно, допускає незначні помилки; уміє переказати текст із невеликою допомогою вчителя; добирає слова за змістом, володіє основними граматичними нормами	Здобувач початкової освіти має достатні знання про природні явища, живу і неживу природу; уміє описати об'єкти та зміни в природі; розуміє взаємозв'язки між елементами природи; виконує практичні завдання після пояснення.
Середній	Здобувач початкової освіти розуміє матеріал, але висловлює думки коротко, з граматичними помилками; переказує текст за запитаннями або з опорою	Здобувач початкової освіти має загальні уявлення про природу, може назвати ознаки сезонів, рослин, тварин без пояснень; відповідає після підказки

	на малюнки; часто потребує допомоги під час письмових завдань, допускає орфографічні та пунктуаційні помилки	вчителя; має труднощі зі встановленням зв'язків між явищами.
Низький	Здобувач початкової освіти висловлюється непослідовно, з численними помилками; має труднощі у читанні та письмі; не вміє самостійно складати речення чи тексти; потребує постійної допомоги вчителя	Здобувач початкової освіти має фрагментарні знання про природу; не завжди розрізняє явища та об'єкти природи; не розуміє причини змін у природі; потребує постійної підтримки

Перед початком експериментальної роботи нами було визначено критерії та показники сформованості умінь і навичок учнів 3 класу на уроках української мови. При цьому було враховано програмові вимоги, а також норми оцінювання знань та вмінь учнів за цими вимогами. Ми виділили пізнавальний, діяльнісний та творчий критерії:

1. *Пізнавальний критерій*: показниками є розуміння учнями значення рідної мови під час вивчення інших предметів, знання мовних одиниць, які використовуються в різних навчальних контекстах, знання інтегрованих понять.

2. *Діяльнісний критерій*: уміння застосовувати мовні знання в міжпредметному контексті, вміння правильно добирати мовні засоби до певних ситуацій.

3. *Творчий критерій*: показником є прояви в учнів творчості, уяви та мовної гнучкості, а також інтеграція мовного, художнього і пізнавального досвіду.

Для визначення показників і рівнів ми підготували для учнів тест:

1. Познач речення, в якому правильно розставлено розділові знаки:

- 1) Я люблю весну коли співають пташки.
- 2) Я люблю весну, коли співають пташки.
- 3) Я люблю весну коли, співають пташки.

2. Вкажи рядок, де всі слова — прикметники:

- 1) зелений, теплий, щасливий
- 2) листя, сонце, вітер
- 3) річка, синє, бігти

3. Добери синонім до слова «гарний»:

- 1) добрий
- 2) красивий
- 3) низький

4. Укажи речення, в якому дієслово вжите в теперішньому часі:

- 1) Падав дощ
- 2) Сонце посвітить
- 3) Хмари пливуть

5. Знайди «зайве» слово в рядку:

- 1) ліс, галявина, річка, читати
- 2) трава, квіти, дерево
- 3) сніг, лід, мороз

6. Склади правильне речення з поданих слів:

навесні, квіти, розцвітають, гарні

7. Скільки є пір року?

- 1) три
- 2) чотири
- 3) п'ять

8. Вкажи, яка ознака характеризує весну:

- 1) падає сніг
- 2) тане лід
- 3) опадає листя

9. Яка з перелічених тварин впадає в сплячку взимку?

- 1) білка
- 2) ведмідь
- 3) заєць

10. Яке явище природи відбувається після дощу, коли світить сонце?

- 1) туман
- 2) веселка
- 3) снігопад

11. Познач правильне твердження:

- 1) Влітку дні коротші, ніж узимку.
- 2) Взимку дні довші, ніж улітку.
- 3) Влітку дні довші, ніж узимку.

12. Вибери правильну послідовність пір року:

- 1) весна, літо, осінь, зима
- 2) зима, весна, літо, осінь
- 3) осінь, літо, весна, зима

За цим тестом проведено таке оцінювання рівнів навчальних досягнень здобувачів освіти: 10–12 балів – високий, 7–9 балів – достатній, 4–6 балів – середній, 1–3 бали – низький.

Отримані дані на констатувальному етапі експерименту узагальнено в таблицях 2.2, 2.3.

Таблиця 2.2

Рівні навчальних досягнень здобувачів освіти з української мови у контрольному й експериментальному класах на констатувальному етапі дослідження (%)

Рівні навчальних досягнень	Контрольний клас	Експериментальний клас
Високий	16,7	16
Достатній	25,0	24

Середній	33,3	32
Низький	25,0	28

Як видно з таблиці 2.2, на констатувальному етапі дослідження у більшості третьокласників контрольного й експериментального класів переважає середній рівень навчальних досягнень з української мови.

Таблиця 2.3

Рівні навчальних досягнень здобувачів освіти з курсу “Я досліджую світ” у контрольному й експериментальному класах на констатувальному етапі дослідження (%)

Рівні навчальних досягнень	Контрольний клас	Експериментальний клас
Високий	20,8	24
Достатній	37,5	40
Середній	29,2	28
Низький	12,5	8

На основі даних таблиці 2.3 можна стверджувати, що знання учнів з предмету “Я досліджую світ” на констатувальному етапі дослідження у контрольному й експериментальному класах також є на середньому рівні навчальних досягнень.

2.2 Упровадження педагогічних умов реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови

Під час впровадження визначених педагогічних умов важливо було враховувати можливість використання різних форм інтеграції. Наприклад, інтегруючи українську мову з літературним читанням, тему «Буква і звук»

можна подати через роботу з уривком казки: організувати фонетичну гру з участю казкових героїв, провести звуковий аналіз окремих слів. Також учням проаонувалося складання речень про персонажів прослуханих або прочитаних казок чи їх фрагментів.

Під час інтеграції української мови з предметом “Я досліджую світ” у третьому класі у межах вивчення пiр року ми рекомендували учням завдання на конструювання речень з назвами сезонів, на перебудову й дописування речень, творчі роботи на опис елементів природи (наприклад, квітки, дерева). У результаті такого підходу в здобувачів освіти формується вміння складати речення різного типу, здатність до логічного поєднання знань з різних галузей, уміння описувати предмети природи, розвивається спостережливість.

Ще одним прикладом інтеграції цих двох предметів стала тема «Природа восени», під час опанування якої здобувачі освіти добирали слова-ознаки, назви предметів, що в підсумку сприяло розвитку й розширенню їхнього словникового запасу.

Також ефективним було інтегрування української мови з предметом “Я досліджую світ” при вивченні теми «Тварини взимку», в межах якої здобувачам освіти запропонувалося колективне складання тексту, що мало безумовний позитивний вплив на формування зв’язного мовлення.

У третьому класі, за нашими спостереженнями, доцільною є інтеграція української мови з літературним читанням через вивчення словотвору засобами казки. Наприклад, здобувачам освіти пропонувалося прочитати казку, виписати з неї слова, зробити розбір слів на корінь, префікс, суфікс. Окрім того, молодші школярі давали усні чи письмові відповіді на запитання до тексту.

Інтегруючи українську мову з мистецтвом (малювання, музика), ми пропонували третьокласникам завдання на опис ілюстрацій, написання міні-творів за ілюстративним матеріалом певної тематики. Це вчить молодших школярів естетично мислити та виражати свої думки. Доцільною в цьому контексті є робота над віршованим, пісенним матеріалом. Учні можна

залучали до виконання вправ на закінчення ритмічних рядків, що сприяло формуванню навичок розпізнавати ритмічні елементи у віршах, стимулювало розвиток фонетичного слуху та мовного ритму.

У межах інтеграції української мови з інформатикою здобувачам освіти пропонувалося згрупувати слова за певними ознаками (іменники, прикметники, дієслова) й створити на цій основі електронну таблицю. Такі завдання сприяють формуванню вмінь роботи з електронними документами і поглиблюють мовну базу молодших школярів.

Також позитивним прикладом інтеграції української мови з інформатикою в третьому класі є тема «Моя улюблена іграшка», під час роботи над якою в молодших школярів формувалися вміння будувати зв'язне висловлення, навички створення електронних презентацій, закладалися основи для вироблення навичок публічного мовлення.

У додатках наведено приклади методичних моделей уроків у початковій школі, які відображають упровадження інтегрованого підходу в експериментальному класі.

Для перевірки ефективності запропонованих нами педагогічних умов нами було використано міжпредметну інтеграцію (українська мова + я досліджую світ) в 3 класі. Учням пропонувалися такі завдання (до теми «Пори року. Природа навколо нас»):

Завдання 1. Моя улюблена пора року. Має на меті розвивати зв'язне мовлення, формувати вміння описувати явища природи. Учням потрібно поміркувати, яка пора року подобається найбільше та описати за допомогою питань “Що ти бачиш? Що чуєш? Як саме відчуваєш у цю пору?”

Учні складають усний або письмовий опис своєї улюбленої пори року, використовуючи прикметники та порівняння. Учитель звертає увагу на правильне вживання часових форм дієслів.

Завдання 2. «Речення зі слів». Потрібно скласти речення зі словами “зима”, “мороз”, “сніг”, “льодяний”. Таке завдання допоможе формувати навички побудови речень із тематично пов'язаними словами. Воно сприяє

розвитку словникового запасу та усвідомленню природних явищ, характерних для зими.

Завдання 3. “Весняний словниковий ланцюжок”, який активізує лексичний запас слів, пов’язаних із весною.

Інструкція для учнів: Згадайте слова, які асоціюються з весною. Складіть з ними речення або коротку історію.

Учні добирають слова, пов’язані з весною (сонце, струмок, проліски...), складають з ними речення. Можна організувати гру “ланцюжок”: кожен учень додає слово.

Завдання 4. «Опис дерева».

Метою цього завдання є навчити бачити зміни в природі, розвивати описові вміння.

Учні повинні обрати одне дерево (наприклад, березу, дуб, сосна), та описати яким воно буває взимку, навесні, влітку та восени. Діти описують одне із дерев влітку, восени, взимку й навесні, добираючи відповідні прикметники.

Завдання 5. Знайди «зайві» слова: учні отримують групи слів, і визначають, яке не підходить до інших за порою року, та пояснюють чому.

Приклади слів: сніг, дощ, листя, річка, мороз, хмара, яблуко. Учні визначають, які слова не належать до певної пори року.

Завдання 6. Казка про дощ, яка посприяє розв’язку творчої уяви та зв’язного мовлення.

Слово учителя: “Уявіть, що ви— краплинки дощу. Розкажіть про свою подорож із неба на землю. Як пройшов політ та приземлення? Що ви відчували? Кого зустріли?”

У висновку - учні пишуть коротку казку або оповідання про краплинку дощу, її подорож від неба до землі. Можна використати ілюстрації або музику для натхнення.

Завдання 7. Розподіли слова за сезонами.

Мета: навчити систематизувати природні об’єкти та явища.

Інструкція для учнів: Прочитай слова та розклади їх у чотири колонки: зима, весна, літо, осінь.

Методичний коментар: учні отримують картки зі словами (листопад, сніг, метелик, соняшник тощо) і вміщують їх у таблицю «Зима – Весна – Літо – Осінь».

Завдання 8. Упорядкуй речення.

Мета: розвивати логічне мислення й навички побудови зв'язного тексту.

Інструкція для учнів: Прочитай речення, що розміщені не по порядку. Упорядкуй їх так, щоб утворився зв'язний текст.

Методичний коментар: учитель дає речення в хаотичному порядку, а діти повинні скласти їх у правильній послідовності, щоб утворився короткий опис пори року.

Завдання 9. «Хто де живе?».

Мета: узагальнити знання про тварин і середовище їх існування.

Інструкція для учнів: Згадай тварин і скажи, де вони живуть у різні пори року. Склади речення про це.

Методичний коментар: учні складають речення типу «Взимку ведмідь спить у барлозі», «Улітку ластівка літає над річкою».

Завдання 10. «Природна абетка».

Мета: розвивати мовне чуття та спостережливість.

Інструкція для учнів: добери слова про природу на кожну букву алфавіту.

Методичний коментар: учні добирають слова про природу на кожну букву алфавіту: А – айстра, Б – береза, В – вітер тощо.

Завдання 11. Творчий опис «Квітка в моєму саду».

Мета: формувати вміння створювати художні описи.

Інструкція для учнів: опиши улюблену квітку: як вона виглядає, де росте, який має запах, коли цвіте.

Методичний коментар: учні пишуть міні-твір про улюблену квітку, зазначаючи колір, запах та ін.

Завдання 12. Продовж речення. Це завдання активізує знання з теми про граматичну будову . Учитель зачитує учням початок речення, а вони придумують власні варіанти закінчень.

Завдання 13. Склади загадку.

Мета: розвивати творче мислення та вміння добирати ознаки предметів.

Інструкція для учнів: Склади загадку про природне явище або тварину. Використай ознаки, за якими її можна відгадати.

Методичний коментар: учні складають загадки про природні явища або тварин (сніг, сонце, річку, вітер).

Завдання 14. «Малюнок і опис». Передбачає поєднання образного та мовного мислення.

Інструкція для учнів: Намалюй природне явище (веселку, грозу, снігопад) і напиши 3–4 речення, що його описують.

Методичний коментар: учні малюють природне явище (наприклад, грозу чи веселку) і пишуть 3–4 речення опису.

Завдання 15. Речення з прикметниками.

Мета: збагачення активного словника.

Інструкція для учнів: Добери прикметники до слів «трава», «дощ», «небо», «вітер» і склади з ними речення.

Методичний коментар: учні добирають прикметники до слів і складають речення.

Завдання 16. Календар погоди. Це завдання зможе розвивати навички спостереження й фіксації інформації. Щодня протягом тижня учні мають записувати , яка погода надворі. Потім скласти невеликий текст про це: «Який тиждень був у нашому місті».

Завдання 17. «Подорож у світ пір року», допоможе узагальнити знання про особливості сезонів природи.

Об'єднуємо учнів у групи. Кожна підготує розповідь про свою пору року та представить її класу.

Завдання 18. Добери рими до слів.

Мета: розвивати фонематичний слух і поетичне чуття.

Інструкція для учнів: Добери рими до слів: вода, трава, небо, грім – і склади з ними короткий вірш.

Методичний коментар: учитель називає слова (вода, трава, небо, грім), учні добирають рими та складають короткі вірші.

Завдання 19. «Хмаринка слів».

Мета: розвивати асоціативне мислення.

Інструкція для учнів: Добери якомога більше слів, які нагадують про певну пору року. Запиши або створи малюнок-хмаринку.

Методичний коментар: учні створюють «хмаринку» зі слів, що асоціюються з певною порою року (наприклад, весна – сонце, квіти, пташки, струмки...).

Завдання 20. «Лист до природи».

Мета: виховувати дбайливе ставлення до довкілля.

Інструкція для учнів: Напиши листа Природі – подякуй їй за красу. Розкажи, як ти допомагаєш берегти довкілля.

Методичний коментар: учні пишуть листа Природі, у якому дякують за її красу й обіцяють берегти її.

Після впровадження педагогічних мов проводилося повторне визначення рівнів навчальних досягнень здобувачів освіти в контрольному та експериментальному класах. Для визначення рівнів навчальних досягнень використано наведений нижче тест.

1. Укажи речення, в якому правильно вжито всі розділові знаки:

- 1) Сонце світить ясно пташки співають.
- 2) Сонце світить ясно, пташки співають.
- 3) Сонце, світить ясно пташки співають.

2. Добери антонім до слова «теплий»:

1) гарячий

2) холодний

3) свіжий

3. У якому рядку подано лише дієслова?

1) летить, росте, цвіте

2) небо, сонце, блискучий

3) вода, глибока, зелена

4. Знайди слово, в якому звуків більше, ніж букв:

1) їжак

2) ліс

3) весна

5. Прочитай речення та добери до нього заголовок:

На галявині засяяла веселка після теплого дощу

1) Кольори природи

2) Осінній дощ

3) Похмура погода

6. Склади короткий опис за малюнком: зображення весняного луку з річкою та квітами.

7. Укажи правильне твердження:

1) Узимку земля прогрівається найсильніше.

2) Навесні день стає довшим, ніж узимку.

3) Восени сонце світить яскравіше, ніж улітку.

8. Познач, що належить до неживої природи:

1) камінь

2) дерево

3) білка

9. Яка послідовність змін у природі правильна?

1) розтанув сніг → з'явилися квіти → прилетіли птахи

2) прилетіли птахи → випав сніг → розтанув лід

3) опало листя → зацвіли квіти → випав сніг

10. Чому восени жовтіє листя на деревах?

- 1) Древа готуються до зими, тому припиняють живлення листків.
- 2) Через дощ листя змінює колір.
- 3) Тому що листя перегрівається від сонця.

11. Познач приклад пристосування тварин до зими:

- 1) переліт птахів у теплі краї
- 2) розцвітання квітів
- 3) збирання врожаю

12. Познач правильне твердження?

- 1) Вітер — це рух повітря.
- 2) Вітер — це дощ.
- 3) Вітер — це блискавка.

За цим тестом визначалися рівні: 10–12 балів – високий, 7–9 балів – достатній, 4–6 балів – середній, 1–3 бали – низький. Результати наведено у таблицях 2.4, 2.5.

Таблиця 2.4

Рівні навчальних досягнень здобувачів освіти з української мови у контрольному й експериментальному класах на формувальному етапі дослідження (%)

Рівні навчальних досягнень	Контрольний клас	Експериментальний клас
Високий	16,7	24
Достатній	29,2	40
Середній	33,3	24
Низький	20,8	12

Як видно з таблиці 2.4, на формувальному етапі дослідження у більшості третьокласників експериментального класу переважають учні з достатнім рівнем навчальних досягнень з української мови. Водночас у

більшості здобувачів освіти контрольного класу визначено середній рівень навчальних досягнень з української мови.

Таблиця 2.5

Рівні навчальних досягнень здобувачів освіти з курсу “Я досліджую світ” у контрольному й експериментальному класах на формувальному етапі дослідження (%)

Рівні навчальних досягнень	Контрольний клас	Експериментальний клас
Високий	20,8	32
Достатній	41,7	52
Середній	33,3	16
Низький	4,2	0

На основі даних таблиці 2.5 можна стверджувати, що з ЯДС на формувальному етапі дослідження у більшості третьокласників контрольного й експериментального класів переважають учні з достатнім рівнем навчальних досягнень, проте в експериментальному класі їх більше порівняно з контрольним.

Нами також здійснено порівняльний аналіз даних констатувального й формувального етапів педагогічного експерименту в контрольному й експериментальному класах. Дані порівняльного аналізу наведено у таблицях 2.6–2.9.

З таблиці 2.6 бачимо, що на формувальному етапі дослідження порівняно з констатувальним у контрольному класі збільшилася тільки кількість здобувачів освіти з достатнім рівнем навчальних досягнень з

Таблиця 2.6

Порівняльний аналіз даних констатувального й формувального етапів педагогічного експерименту в контрольному класі з української мови (%)

Рівні навчальних досягнень	Формувальний етап	Констатувальний етап	Приріст (+/-)
Високий	16,7	16,7	0
Достатній	29,2	25,0	4,2
Середній	33,3	33,3	0
Низький	20,8	25,0	-4,2

української мови на 4,2%. Також виявлено пропорційне зменшення кількості учнів з низькими освітніми результатами.

Таблиця 2.7

Порівняльний аналіз даних констатувального й формувального етапів педагогічного експерименту в контрольному класі з “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” (%)

Рівні навчальних досягнень	Формувальний етап	Констатувальний етап	Приріст (+/-)
Високий	20,8	20,8	0
Достатній	41,7	37,5	4,2
Середній	33,3	29,2	4,1
Низький	4,2	12,5	-8,3

Як видно з таблиці 2.7, на формувальному етапі дослідження, порівняно з констатувальним, у контрольному класі збільшилася кількість учнів з достатнім і середнім рівнями навчальних досягнень з ЯДС(на 4,2%).

Також зменшилася кількість здобувачів освіти, що демонструють низькі результати навчання з цього предмету.

Таблиця 2.8

Порівняльний аналіз даних констатувального й формувального етапів педагогічного експерименту в експериментальному класі з української мови (%)

Рівні навчальних досягнень	Формувальний етап	Констатувальний етап	Приріст (+/-)
Високий	24	16	8
Достатній	40	24	16
Середній	24	32	-8
Низький	12	28	-16

На основі даних таблиці 2.8 можна констатувати, що в експериментальному класі на формувальному етапі дослідження порівняно з контрольним фіксується збільшення кількості здобувачів освіти з високим (на 8%) і достатнім (на 16%) рівнями навчальних досягнень з української мови. Також виявлено пропорційне зменшення кількості учнів з середнім і низьким рівнями навчальних досягнень з предмета. Це свідчить про позитивну динаміку в аналізованій вибірці.

З таблиці 2.9 видно, що на формувальному етапі дослідження, порівняно з констатувальним, в експериментальному класі відбулося збільшення кількості здобувачів освіти з високим (на 8%) і достатнім (на 12%) рівнями навчальних досягнень з ЯДС. Також виявлено пропорційне зменшення кількості учнів з середнім і низьким рівнями навчальних

Таблиця 2.9

Порівняльний аналіз даних констатувального й формувального етапів педагогічного експерименту в експериментальному класі з “Я досліджую світ”(%)

Рівні навчальних досягнень	Формувальний етап	Констатувальний етап	Приріст (+/-)
Високий	32	24	8
Достатній	52	40	12
Середній	16	28	-12
Низький	0	8	-8

досягнень з предмета.

Описані вище результати дають підстави констатувати, що в експериментальному класі порівняно з контрольним на формувальному етапі експерименту фіксується значно вищий темп зростання рівнів навчальних досягнень здобувачів освіти. Це свідчить про ефективність запропонованих нами педагогічних умов.

Отже, ефективність педагогічних умов реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови забезпечили:

- інтеграцію змісту освіти на основі міжпредметних зв'язків: робота з художніми текстами, написання власних творів на основі прочитаного; поєднання української мови з ЯДС (теми про природу, довкілля,);

- використання інноваційних методів і прийомів навчання: метод проєктів, STEM-уроки з мовними елементами (створення інструкцій, опис процесів, ігрові заняття, вільне місце для творчого письма; онлайн-ресурси: відеоуроки, інтерактивні платформи та ін.;

- створення сприятливого освітнього середовища: використання креативних зон у класі (мовний куточок, зона для читання); діалогові кола, творчі ранкові зустрічі) та ін.

2.3 Рекомендації щодо реалізації інтегративного підходу до навчання учнів початкових класів української мови

На основі проведеного дослідження можна сформулювати рекомендації щодо реалізації інтегративного підходу до навчання учнів початкових класів української мови. Для цього необхідно:

1. Застосовувати міжпредметні зв'язки під час вивчення мовних тем. Наприклад, можна запропонувати здобувачам освіти скласти речення зі словами “дерево, листя, гілка”, вивчаючи будову слова. Також при написанні диктанту можуть використовуватися тексти про тварин лісу. А під час вивчення антонімів доцільно запропонувати учням добирати пари слів: сухий – мокрий, день – ніч.

2. Поєднувати вивчення української мови з літературним читанням. Зокрема, після читання казки про природу здобувачі освіти можуть скласти план тексту. Окрім того, учням варто запропонувати добирати прикметники для опису весняних явищ у віршах, а за оповіданням про пташок – написати власні короткі тексти.

3. Включати природничі знання у мовні завдання. Для цього на уроці варто, наприклад, запропонувати здобувачам освіти дібрати прикметники до слів “сонце, трава, небо”. У вправі на побудову речень використати факти про життя риб. Для відпрацювання розділових знаків можна взяти текст про зміни пір року.

3. Використовувати музичні твори для розвитку мовлення. Зокрема, після прослуховування пісні про дощ учні можуть скласти опис дощової погоди або ж дібрати слова, що передають настрій мелодії: веселий, сумний, спокійний.

4. Інтегрувати малювання у справи на побудову речень. Наприклад, можна запропонувати здобувачам освіти намалювати й описати дерево наперед визначеною кількістю речень. Також цікавою буде робота учнів над ілюстрацією до тексту про тварину.

5. Створювати спільні проекти з інформатики й мови. Зокрема, дітям можна дати завдання скласти в текстовому редакторі опис погоди, підготувати презентацію про птахів, використовуючи власні речення, створити електронну листівку з підписом про осінь.

6. Залучати учнів до створення креативних текстів. Як приклад може бути написання школярами казки про краплинку води, фантастичної історії про життя в лісі, короткого діалогу між Сонцем і Вітром.

7. Організувати інтегровані тематичні тижні. Наприклад, тиждень “Осінь”, який включає написання віршів, малюнків і спостережень за природою. Під час проведення тематичного тижня “Вода” учні складають загадки про річку та дощ, а “Тижня птахів” – читають, пишуть і малюють про пернатих.

8. Планувати уроки за моделлю “одна тема — багато предметів”. Прикладом може слугувати тема “Весна”, яка вивчається через мовний опис природи, спостереження на уроках ЯДС та малюнки на уроках образотворчого мистецтва.

9. Проводити уроки-екскурсії з лексичними завданнями. Зокрема, можна формувати в здобувачів освіти навички складання речень під час прогулянки в парк, спостереження за птахами з подальшим їх описом.

10. Розробляти міні-дослідження з тем мови та природи. Для цього учням варто запропонувати спостерігати за змінами в небі й скласти короткий опис; вивчати слова, які описують воду (прозора, чиста, глибока).

11. Активізувати логічне мислення через математичні тексти. З цією метою варто практикувати ґрунтовне вербальне пояснення молодшими школярами розв’язку задач, самостійне складання завдань і задач про дерева, птахів тощо, добір та узгодження числівників з природничими поняттями.

12. Писати інструкції до практичних дій (ручна праця, досліди). Наприклад, учні можуть скласти інструкцію “Як посадити квасолю”, план досліду “Як вода випаровується” або ж описати порядок дій при виготовленні годівнички.

13. Використовувати відеофрагменти як матеріал для переказів. Зокрема, після перегляду відео про дощ здобувачі освіти пишуть переказ або ж переглядають ролик про життя пташки та відтворюють текст.

14. Стимулювати учнів до створення коміксів, листівок. Для цього доцільно запропонувати їм малювання коміксу про подорож краплинки, створення листівки з написом про весну, виготовлення колажу з підписами про лісових тварин.

15. Впроваджувати вправи на зіставлення слів і зображень. Наприклад, учні співвідносять малюнки птахів зі словами-назвами, добирають прикметники до картинки “Осінній парк”, зіставляють фото погоди зі словами «сонячно, хмарно, дощ» та ін.

16. Залучати учнів до обговорення проблемних ситуацій, як-от: “Що буде, якщо зникнуть дерева?”, “Чому треба берегти воду?”.

17. Проводити рольові ігри за мотивами літературних творів. Для цього здобувачам освіти можна запропонувати інсценізацію діалогу між пташкою та деревом, грати ролі героїв казки про природу.

18. Створювати мовні завдання на основі реальних подій, наприклад, написання тексту про перший сніг, шкільну екскурсію, погоду поточного дня.

19. Включати в уроки художні тексти з інших предметів. Зокрема, для цього можна використати загадки предмету “Я досліджую світ” для мовних вправ, читання уривків природничих статей для добору заголовків до них.

20. Формувати мовленнєві навички через проєктні роботи, наприклад: “Тварини нашого краю”, “Життя річки”.

21. Пояснювати граматичні правила на прикладах із життя. З цією метою вчитель пояснює вживання прикметників на прикладі опису природи. Числівники учні вивчають, рахуючи дерева в шкільному саду, тощо.

22. Вчити дітей формулювати думки в різних форматах. Для цього можна пропонувати написання листа про природу до уявного друга, складання інструкції “Як поливати квіти”, написання оголошення про прибирання території закладу освіти тощо.

23. Поєднувати усне мовлення з презентаційною діяльністю. Зокрема, це може бути розповідь про свій малюнок із теми “Осінь”, підготовка усного виступу про улюблену тварину, презентація результатів спостереження за погодою та ін.

24. Використовувати інтерактивні технології для активізації мовлення (складання речень в онлайн-грі “Добери слова”, використання інтерактивних карток з тваринами та ін.).

25. Створювати мовні квести з елементами інших предметів: “Знайди скарб природи” із завданнями зі складання речень; “Склади текст, щоб отримати підказку”.

26. Впроваджувати оцінювання в ігровій формі. Наприклад, за правильні речення діти отримують “листочки” для дерева, використовують смайлики для самооцінювання, проводять мовні змагання між командами.

27. Забезпечувати індивідуальний підхід до кожного учня. Наприклад, один учень пише невеликий текст, інший складає лише речення. Також можна практикувати завдання різного рівня складності, надання здобувачам освіти можливості обрати тему (птах, дерево, квітка) для роботи.

28. Залучати батьків до спільної творчості з дітьми: спільне складання загадок про природу, виконання сімейного малюнка із підписами, підготовка міні-книжки про домашніх тварин.

29. Пов'язувати навчання з локальним природним середовищем. Для цього здобувачі освіти описують парк у своєму місті, складають текст про річку в селі, пишуть речення про місцевих птахів тощо.

30. Добирати матеріали відповідно до тематики інших уроків. Наприклад, під час вивчення теми «Вода» учні пишуть речення про дощ, до

теми “Земля” – складають текст про ґрунт, до теми “Рослини” – складають діалоги про квіти.

31. Використовувати народні казки, пісні, прислів'я для мовних вправ. Наприклад, учні пояснюють прислів'я про природу, складають власне речення за мотивами казки або добирають прислів'я до малюнка.

32. Збагачувати уроки рефлексивними практиками. Для цього здобувачам освіти можна запропонувати написати, що нового вони дізналися про природу, намалювати свій настрій після уроку, скласти речення “Сьогодні я навчився...”.

33. Проводити інтегровані свята та вистави: вистава “Подорож Краплинки”, що включає пісні, тексти та малюнки; свято “Осінь у гості завітала” з віршами й загадками; театралізація “Живі дерева” з мовними завданнями.

34. Навчати школярів ставити запитання до тексту, однокласнику після його переказу, формулювати запитання до наукового опису рослини тощо.

35. Стимулювати використання діалогу в парній роботі, як-от: скласти діалог “Сонце і Дощ”, вправа “Запитай сусіда про природу”, скласти діалог про улюблених тварин.

36. Застосовувати дидактичні ігри з елементами інтеграції: гра “Впізнай за описом” із теми “Тварини”, лото зі словами і малюнками природи, гра “Ланцюжок речень про ліс”.

37. Регулярно аналізувати ефективність інтеграції на уроках. Зокрема, давати можливість здобувачам освіти висловити думки, що їм сподобалося найбільше; аналізувати, чи вдалося поєднати мову й природу.

Узагальнюючи наведені рекомендації, можна дійти висновку, що застосування інтегративного підходу до навчання української мови в початкових класах сприяє формуванню в учнів цілісного світогляду. Завдяки міжпредметним зв'язкам і різним видам навчальної діяльності активно розвиваються мовлення, творче мислення та здатність до критичного аналізу.

Використання інноваційних методик, цифрових ресурсів та елементів гри підвищує мотивацію і залученість школярів у навчальний процес. Важливу роль відіграє створення позитивного освітнього середовища й налагодження партнерської взаємодії з батьками, що забезпечує емоційний комфорт дітей. Для ефективної реалізації інтеграції необхідна фахова підготовка вчителя та постійне оцінювання ефективності обраних методів.

Висновки до розділу 2

Дослідно-експериментальна робота з реалізації розроблених педагогічних умов включала 3 етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

Перед початком експериментальної роботи було визначено критерії та показники сформованості умінь і навичок учнів 3 класу з української мови та “Я досліджую світ”: пізнавальний критерій (розуміння учнями значення рідної мови під час вивчення інших предметів, знання мовних одиниць, які використовуються в різних навчальних контекстах, знання інтегрованих понять); діяльнісний (уміння застосовувати мовні знання в міжпредметному контексті, вміння правильно добирати мовні засоби до певних ситуацій); творчий (прояви в учнів творчості, уяви та мовної гнучкості, а також інтеграція мовного, художнього і пізнавального досвіду).

Визначено рівні навчальних досягнень третьокласників з української мови на основі тестування: високий, достатній, середній, низький.

Нами було проанкетовано 40 учителів початкових класів. Аналіз результатів анкетування підтвердив, що значна частина педагогів активно впроваджують інтегративний підхід у навчанні української мови, поєднуючи його з іншими предметами, такими, як літературне читання та “Я досліджую світ”. Проте певна частина вчителів використовують інтеграцію епізодично або не застосовують її взагалі, що вказує на необхідність подальшого методичного супроводу та підвищення кваліфікації педагогів.

Експериментальна робота проводилася у двох третіх класах – контрольному та експериментальному. На констатувальному етапі дослідження в обох класах переважали учні з середнім рівнем навчальних досягнень з української мови.

Для перевірки ефективності запропонованих нами педагогічних умов нами було використано міжпредметну інтеграцію (українська мова + я досліджую світ) в 3 класі. Учні пропонувалася система завдань інтегрованого характеру. Крім цього, ефективність педагогічних умов реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови під час формувального експерименту забезпечили:

- робота з художніми текстами, написання власних творів на основі прочитаного;

- використання інноваційних методів і прийомів навчання: метод проєктів, STEM-уроки з мовними елементами (створення інструкцій, опис процесів, ігрові заняття, вільне місце для творчого письма; онлайн-ресурси: відеоуроки, інтерактивні платформи та ін.;

- використання креативних зон у класі (мовний куточок, зона для читання); діалогові кола, творчі ранкові зустрічі) та ін.

На основі отриманих експериментальних даних встановлено, що в експериментальному класі на формувальному етапі дослідження порівняно з контрольним зафіксовано збільшення кількості здобувачів освіти з високим (на 8%) і достатнім (на 16%) рівнями навчальних досягнень з української мови. Відбулося також збільшення кількості здобувачів освіти з високим (на 8%) і достатнім (на 12%) рівнями навчальних досягнень з предмету “Я досліджую світ”.

Описані вище результати дають підстави констатувати, що в експериментальному класі порівняно з контрольним на формувальному етапі експерименту фіксується значно вищий темп зростання рівнів навчальних досягнень здобувачів освіти. Це свідчить про ефективність запропонованих нами педагогічних умов.

Отже, мети дослідження досягнуто, завдання виконано.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало підстави для таких висновків:

1. Інтеграція є провідним концептом реформування сучасної освіти. Інтегративний підхід до викладання української мови в початковій школі – це сучасна педагогічна стратегія, спрямована на пошук спільних понять, тем і форм діяльності, завдяки якій забезпечується поєднання знань з різних предметів та створення нових смислових зв'язків.

2. Інтегроване навчання – базується на цілісному підході в освітній процес, у межах якого відбувається засвоєння учнями цілісної картини світу без поділу на окремі навчальні предмети. Метою інтегрованого навчання є формування в учнів цілісного уявлення про навколишній світ; досягнення якісної, конкурентоздатної освіти; створення оптимальних умов для розвитку мислення учнів у процесі вивчення загальноосвітніх предметів; активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках; ефективна реалізація розвивально-виховних функцій навчання.

3. До особливостей навчання молодших школярів української мови слід віднести забезпечення активного оволодіння учнями рідною мовою, дотримання ними літературних норм у будь-яких мовленнєвих ситуаціях, формування в учнів мовленнєвої, мовної, соціокультурної та діяльнісної компетенцій. З цією метою активно впроваджуються ігрові форми роботи, інтерактивні методи та сучасні педагогічні інновації.

4. Найчастіше українська мова інтегрується з літературним читанням, образотворчим мистецтвом і предметом “Я досліджую світ”. Найпоширенішими формами інтеграції на уроках української мови у початкових класах є міжпредметні проєкти й інтегровані уроки, рідше використовуються такі форми інтеграції, як: тематичне навчання й навчальні екскурсії.

5. На основі теоретичного аналізу проблеми впровадження інтегративного підходу до навчання української мови в початковій школі визначено такі педагогічні умови його реалізації: інтеграція навчального змісту на основі міжпредметних зв'язків; застосування сучасних методів і

прийомів навчання; створення позитивного й підтримувального освітнього середовища.

6. Дослідно-експериментальна робота з реалізації розроблених педагогічних умов включала 3 етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

7. У процесі експериментальної роботи визначено критерії та показники сформованості умінь і навичок учнів 3 класу з української мови та ядс: пізнавальний критерій (розуміння учнями значення рідної мови під час вивчення інших предметів, знання мовних одиниць, які використовуються в різних навчальних контекстах, знання інтегрованих понять); діяльнісний (уміння застосовувати мовні знання в міжпредметному контексті, вміння правильно добирати мовні засоби до певних ситуацій); творчий (прояви в учнів творчості, уяви та мовної гнучкості, а також інтеграція мовного, художнього і пізнавального досвіду).

Визначено рівні навчальних досягнень третьокласників з української мови на основі тестування: високий, достатній, середній, низький.

8. Визначено такі педагогічні умови реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови: інтеграція змісту освіти на основі міжпредметних зв'язків; використання інноваційних методів і прийомів навчання; створення сприятливого освітнього середовища; готовність вчителів до упровадження інтегративного підходу до навчання.

9. Для перевірки ефективності запропонованих нами педагогічних умов нами було використано міжпредметну інтеграцію (українська мова + я досліджую світ) в 3 класі. Учням пропонувалася система завдань інтегрованого характеру. Крім цього, ефективність педагогічних умов реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови під час формувального експерименту забезпечили: робота з художніми текстами, написання власних творів на основі прочитаного; поєднання української мови та ЯДС(теми про природу, екологію); інтеграція мови з історією: написання повідомлень на тему історичних постатей) та ін.;

використання інноваційних методів і прийомів навчання: метод проєктів, STEM-уроки з мовними елементами (створення інструкцій, опис процесів, ігрові заняття, вільне місце для творчого письма; онлайн-ресурси: відеоуроки, інтерактивні платформи та ін.; використання креативних зон у класі (мовний куточок, зона для читання); діалогові кола, творчі ранкові зустрічі) та ін.

10. На основі отриманих експериментальних даних встановлено, що в експериментальному класі на формувальному етапі дослідження порівняно з контрольним зафіксовано збільшення кількості здобувачів освіти з високим (на 8%) і достатнім (на 16%) рівнями навчальних досягнень з української мови. Відбулося також збільшення кількості здобувачів освіти з високим (на 8%) і достатнім (на 12%) рівнями навчальних досягнень з предмету “Я досліджую світ”

Описані вище результати дають підстави констатувати, що в експериментальному класі порівняно з контрольним на формувальному етапі експерименту фіксується значно вищий темп зростання рівнів навчальних досягнень здобувачів освіти. Це свідчить про ефективність запропонованих нами педагогічних умов.

11. Важливими вважаємо результати анкетування 40 вчителів-практиків. Аналіз результатів анкетування підтвердив, що значна частина педагогів активно впроваджують інтегративний підхід у навчанні української мови, поєднуючи його з іншими предметами, такими, як літературне читання та ЯДС. Проте певна частина вчителів використовують інтеграцію епізодично або не застосовують її взагалі, що вказує на необхідність подальшого методичного супроводу та підвищення кваліфікації педагогів.

12. Встановлено, що інтегративний підхід до навчання української мови в початковій школі сприяє розвитку мовлення, критичного мислення, творчості та формуванню цілісного світогляду учнів завдяки міжпредметним зв'язкам, інноваційним методам і різноманітним видам діяльності. Для ефективної реалізації цього підходу необхідно забезпечити комфортне

освітнє середовище, підтримку батьків і належну підготовку вчителів із постійним аналізом результативності навчання.

13. Рекомендації щодо реалізації інтегративного підходу до навчання учнів початкових класів української мови охоплюють посилення реалізації міжпредметних зв'язків, приділення особливої уваги інноваційним методам, ігровим формам, цифровим технологіям, створенню комфортного освітнього середовища для підтримки емоційного благополуччя учнів, посилення професійної готовності вчителя та систематичного аналізу результативності методик навчання.

Перспективи подальших наукових розвідок в означеному напрямі вбачаємо в розробленні та експериментальній апробації інноваційних методів і технологій реалізації інтегрованого підходу в початкових класах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адашинська К. В., Сойко І. М. Особливості вивчення синтаксису та пунктуації на уроках української мови в початковій школі. URL:<https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/handle/123456789/408> (дата звернення: 14.04.2025).
2. Бабенко А. Л. Сутність і зміст понять «інтеграція» та «інтеграційне заняття». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2015. Вип. 37. С. 9–12.
3. Берладин О. А. Інноваційно-інтегративний підхід у навчанні. Підготовка майбутнього вчителя до навчання каліграфічного письма молодших школярів : монографія. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2012. С. 142–160.
4. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
5. Большакова І. Особливості реалізації міжпредметної інтеграції змісту навчання на уроках у початковій школі. *Рідна школа*. 2014. № 4–5. С. 33–36.
6. Бушак С., Комарівська Н. Особливості парної роботи учнів початкової школи на уроках української мови. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 квітня 2019 р.) / за ред. О.А.Голюк. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2019. Вип. 8. С. 122-124.
7. Вашуленко М., Дубовик С. Надзвичайну для НУШ актуальність дослідницька має діяльність. Формування дослідницьких умінь на уроках української мови. *Учитель початкової школи*. 2019. № 9. С. 3-4.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. Бусел В. Т. Київ. Ірпінь. ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

9. Вінер Г. І., Тягур В. М. Інтегративний підхід та інтегроване навчання: теоретичні концепти. [URL:http://dspace.s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8291/1/Integrative_approach_and_integrated_learning_theoretical_concepts.pdf](http://dspace.s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8291/1/Integrative_approach_and_integrated_learning_theoretical_concepts.pdf) (дата звернення: 24.01.2025).

10. Войналович В. В. Інтегроване навчання у початковій школі в умовах нової української школи. URL: https://www.researchgate.net/publication/362768850_INTEGROVANE_NAVCANNA_U_POCHATKOVIJ_SKOLI_V_UMOVAN_NOVOI_UKRAINSKOI_SKOLI (дата звернення: 18.04.2025).

11. Воронько У. І. Розвиток пізнавальної активності та самостійності молодших школярів на уроках української мови. URL:<http://dspace.megu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1839/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4.%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA.%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%8C%2013-18-24.pdf> (дата звернення: 18.04.2025).

12. Гірняк С. П., Мусяк Н. П. Електронні освітні ресурси на уроках української мови як засіб підвищення якості навчальних досягнень молодших школярів. II International scientific and practical conference «Modern Approaches to Problem Solving in Science and Technology» (November 15-17, 2023) Warsaw, Poland, International Science Unity. 2023. С. 382-386.

13. Глухов І. Г., Шмоніна Т. А. Сучасні підходи до розуміння поняття «педагогічні умови». Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2011. Вип. 1 (59). С. 65–69.

14. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., допов. й виправл. Рівне. Волинські береги, 2011. 552 с.

15. Гончаренко С. У., Козловська І. М. Теоретичні основи дидактичної інтеграції. Педагогіка і психологія. 1997. № 2. С. 9–18.

16. Гончарук М. В. Педагогічні умови формування інтегрованого освітнього середовища початкової школи східних земель Німеччини: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Умань, 2018. 252 с.
17. Грицак Н. Р. Поняття «педагогічні умови» в сучасних педагогічних студіях. *Проблеми реформування педагогічної науки і освіти*. 2019. С. 15–18.
18. Дівакова І. І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 180 с.
19. Довга Т. Я., Нікітіна О. О. Компетентнісний підхід у формуванні навчальної діяльності молодших школярів: навчальний посібник. Кіровоград: Ексклюзив–Систем, 2014. 104 с.
20. Дубовик С. Г., Кучер І. С. Організаційно-методичні основи засвоєння фразеології на уроках української мови в початковій школі. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109). С. 74-77.
21. Засекіна Т. Інтегративний підхід у шкільній природничій освіті. [URL:https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/download/317/253/275?utm_source](https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/download/317/253/275?utm_source) (дата звернення: 24.02.2025).
22. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал (виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання). Чернівці: Рута, 2014. 360 с.
23. Ільницька М. І., Молнар Т. І. Інтегративний підхід як основа модернізації змісту початкової освіти. [URL:http://dspace.s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/10845/1/Integrative %20approach %20as%20a %20basis%20 for %20modernization %20of %20the %20content%20 of%20 primary %20education.pdf](http://dspace.s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/10845/1/Integrative%20approach%20as%20a%20basis%20for%20modernization%20of%20the%20content%20of%20primary%20education.pdf) (дата звернення: 24.01.2025).
24. Ільченко В., Гуз К., Олійник І. Інтеграція змісту освіти як виклик часу. *Витоки педагогічної майстерності*. 2019. Вип. 24. С. 85–89.
25. Інтегративний підхід: актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи: навчально-методичний посібник / уклад.: Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків: «Друкарня Мадрид», 2018.

76 с.

26. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). URL: <https://nus.org.ua/2017/08/15/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/> (дата звернення: 18.04.2025).

27. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2). URL: <https://nus.org.ua/2017/08/19/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/> (дата звернення: 18.04.2025).

28. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Львів: Світ, 2019. 136 с.

29. Клепко С. Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання. Київ–Полтава–Харків. ПОПОПП, 1998. 360 с.

30. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова: монографія. Донецьк: Юго–Восток, 2009. 375 с.

31. Ковальчук Н. С. Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як засіб формування цілісного світогляду учнів. *Педагогічні науки*. 2019. № 3. С. 45–50.

32. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інноваційних технологій: теоретико-методичні аспекти: монографія. Умань: РВЦ Софія, 2008. 332 с.

33. Комарівська Н. О., Колеснік К. А., Шикиринська О. В., Олійник Н. А. Психолого-дидактичні основи роботи в парі молодших школярів у процесі опанування української мови. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2023. Вип. 68. С. 68-75.

34. Короткий термінологічний словник з педагогіки. Укладачі С. Г. Мельничук, О. С. Радул, Т. Я. Довга, С. В. Омеляненко. Кіровоград, 2004. 36с.

35. Кравець Н. Ю., Козьма Н. В. Особливості організації групової роботи на уроках української мови у початковій школі. *Наша школа: науково-практичні студії*. 2023. №2. С. 30-36.
36. Кравченко О. В. Інтеграція в навчанні української мови та читання учнів початкової школи. *Наукові записки*. 2020. Вип. 34. С. 52–57.
37. Кубрак С. В. Педагогічні умови проблеми професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 2012. 20 с.
38. Кузьма О. І., Хома О. М. Особливості вивчення частин мови у початковій школі. Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня 2023 р., м. Мукачево). Мукачево : Вид-во МДУ, 2023. С. 75-77.
39. Куценко В. І. Соціальний вектор економічного розвитку. Монографія. Київ. НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2010. 732 с.
40. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів. Сполом, 2014. 76 с.
41. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: практичний посібник. 3-є вид., доп. Львів. ЛДУБЖД, 2022. 90 с.
42. Литвиненко І. П. Інтегрований підхід до навчання молодших школярів. *Знання сьогодні*. 2023. № 4. С. 183–187.
43. Луців С. І., Журавчик С. М. Теоретичні засади формування лексичної компетентності учнів початкової школи на уроках із вивчення «дієслова». II International scientific and practical conference «Modern Approaches to Problem Solving in Science and Technology» (November 15-17, 2023) Warsaw, Poland, International Science Unity. 2023. С. 392-394.
44. Луців С. І., Хурхач С. М. Вивчення лінгвістичної термінології на уроках української мови в початкових класах. II International scientific and

practical conference «Modern Approaches to Problem Solving in Science and Technology» (November 15-17, 2023) Warsaw, Poland, International Science Unity. 2023. С. 395-397.

45. Лучко Л. Особливості використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови в початковій школі. Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти: збірник матеріалів I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 18 квітня 2024 р.) / редкол.: Н. Олійник, В. Імбер, Н. Казьмірчук, Г. Кіт, Н. Комарівська, Л. Любчак, Н. Стахова, Ю. Бондар; за заг. ред. Н. Олійник. Вінниця, 2024. Вип. 1. С. 362-366.

46. Масол Л. М. Інтеграція? Інтеграція. Інтеграція... Інтеграція! (Поліцентрична інтеграція змісту загальної мистецької освіти). *Мистецтво та освіта*. 2020. № 1 (95). С. 20–26.

47. Мурзін Н.І. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. URL: <https://naurok.com.ua/integrované-navchannya-tematichnij-i-diyalnisnij-pidhodi-132030.html> (дата звернення: 18.04.2025).

48. Навчальні програми для 1-4 класів. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv> (дата звернення: 18.04.2025).

49. Ніколенко Л. Інтеграція в НУШ: інтеграційний підхід у початковій загальній освіті. URL: https://osvitaua.com/2020/02/88064/?utm_source (дата звернення: 01.03.2025).

50. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

51. Педагогіка вищої школи: словник-довідник. Упор. О. О. Фунтікова. Запоріжжя. ГУ «ЗІДМУ», 2007. 404 с.

52. Педагогічний словник. За ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. Київ. Педагогічна думка, 2001. 516 с.

53. Петрова О. І. Інтегративний підхід: актуальність, сутність, особливості реалізації в початковій школі. Збірник наукових праць. 2020. № 4. С. 235–240.
54. Платановська М. Система вправ як засіб формування культури мовлення молодших школярів на уроках української мови. Logos: збірник наукових праць студентів. Випуск II / уклад. О. І. Поясик, М. П. Ковальчук. Івано-Франківськ: НАІР, 2019. С. 68-74.
55. Повстин О. В. Інтеграція знань як один з дидактичних принципів сучасної освіти. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. 2014. Вип. 10. С. 232–235.
56. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
57. Попадич О. Педагогічні умови правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Львів, 2013. № 1. С. 175–182.
58. Романюк С. З. Інтегративний підхід до організації навчальної діяльності учнів початкової школи. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи: зб. наукових праць* / укл. Поясик О.І., Слипанюк О. В., Ковальчук М.П. Івано-Франківськ: НАІР, 2021. С. 69-75.
59. Сидоренко Л. М. Інтегрований підхід у навчанні української мови. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 43. С. 28–32.
60. Соха Н. І. Впровадження інтегрованого підходу в освітній процес початкової школи. URL: <https://naurok.com.ua/vprovadzheniya-integrovanogo-pidhodu-v-osvitniy-proces-pochatkovo-shkoli-180483.html> (дата звернення: 18.04.2025).
61. Соціолого-педагогічний словник. Укл. С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін. За ред. В. В. Радула. Київ. ЕксОб, 2004. 304 с.

62. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів. За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Харків. ВД «Школа», 2009. 1008 с.

63. Технології інтеграції змісту освіти. *Збірник наукових праць Всеукраїнського круглого столу «Інтеграція змісту освіти в профільній школі»*, 17 квітня 2019 р. Вип. 11. Полтава. ПОППО, 2019. С. 10–11.

64. Ткачук О. С. Інтегрований підхід до проведення уроків української мови та літературного читання в початкових класах. The 10th International scientific and practical conference “World science: problems, prospects and innovations” (June 16-18, 2021) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2021. С. 541-550.

65. Тлумачний словник української мови. Ред. Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. Харків. Синтекс, 2002. 672 с.

66. Хома О. Особливості навчання української мови та читання за концепцією Нової української школи. *Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців спеціальної освіти: збірник тез доповідей I Науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю, 20-21 жовтня 2022 р., Ужгород / Упорядник: д. пед. н. С.В. Стеблюк. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. С. 156-160.*

67. Хриков Є. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки. 2022. Вип. 4. С. 5–10.*

68. Чайка О. В. Підготовка майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2018. 332 с.

69. Швардак М. В., Біла М. М. Інтегрований підхід до навчання в початковій школі. URL: http://dspace.s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4976/1/An_integrated_approach_to_elementary_school_education.pdf (дата звернення: 24.01.2025).

70. Шевчук К. Педагогічні умови організації інтеграції в початковій школі // *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія : зб. наук. праць*. Чернівці, 2004. Вип. 210. С. 190–195.

71. Юдіна Н. О. Особливості структури мотивації молодших школярів при інтегрованому навчанні. *Практична психологія та соціальна робота*. 2008. № 9. С. 46–51.

72. Яворська О. В., Раба Б. Б. Особливості організації каліграфічних хвилинок на уроках української мови в 2–4 класах. II International scientific and practical conference «Modern Approaches to Problem Solving in Science and Technology» (November 15-17, 2023) Warsaw, Poland, International Science Unity. 2023. С. 386-389.

73. Ягупа І. Інтегровані заняття у 1 класі. *Початкова школа*. 2018. № 1. С. 26–74.

74. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 295 с.

75. Яценко Л. Інтеграція навчальних предметів як ефективна форма навчання молодших школярів. *Початкова освіта*. 2018. № 1. С. 6–9.

ДОДАТКИ

Методичні моделі уроків з реалізації інтегративного підходу до навчання молодших школярів української мови в початкових класах

1 клас

Тема уроку: Мій світ природи.

Мета уроку:

Формувати мовленнєві навички через опис предметів природи.

Вчити учнів складати речення про рослини, тварин, природні явища.

Розширювати словниковий запас з теми «Природа».

Розвивати пізнавальний інтерес до навколишнього світу.

Тип інтеграції: міжпредметна (українська мова + я досліджую світ)

Очікувані результати:

Учень описує простими реченнями об'єкти природи.

Використовує у мовленні нові слова (листя, стовбур, пухнастий, шурхотить тощо).

Розуміє значення природних явищ і вміє пов'язати їх з власними відчуттями.

Обладнання та матеріали: ілюстрації рослин, тварин, сезонів; роздаткові картки з лексичними одиницями; аудіозапис звуків природи; кольорові олівці для творчого завдання; інтерактивна дошка / презентація.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент (2 хв.)

Привітання.

Емоційна налаштування: «Який сьогодні день? Яка погода? Як себе відчуваємо?»

II. Актуалізація знань (5 хв.)

Бесіда: «Що ви знаєте про природу? Які рослини, тварини, явища природи знаєте?»

Перегляд слайдів або ілюстрацій із зображеннями природи.

III. Повідомлення теми і мети уроку (2 хв.)

Сьогодні ми поговоримо про природу навколо нас і навчимося гарно про неї розповідати.

IV. Опрацювання лексики (8 хв.)

Робота з картками: учні називають зображені об'єкти (дерево, птах, вітер, квітка, сніг тощо).

Гра «Знайди зайве» — серед 4 слів учні знаходять те, що не належить до природи.

V. Граматична робота (10 хв.)

Побудова речень за схемами:

[Хто?] + [що робить?] → Пташка летить.

[Що?] + [яке?] → Листя жовте.

Робота в парах: складання міні-оповідань (2-3 речення) за картинкою.

VI. Інтеграція із ЯДС(10 хв.)

Аудіозапис «Голоси природи» (шум лісу, спів птахів, вітер).

Питання: «Що ви чуєте? Як змінюється природа в різні пори року?»

Колективне складання опису осіннього (або іншого) дня.

VII. Творче завдання (7 хв.)

Малюнок: учні зображують улюблену пору року та описують свій малюнок усно.

VIII. Рефлексія (3 хв.)

Гра «Мікрофон»: «Що нового ти дізнався? Що найбільше сподобалося?»

Закріплення лексичних одиниць — повторення слів-хмаринок.

IX. Домашнє завдання (2 хв.)

Намалювати дерево та скласти про нього 2 речення вдома (за бажанням — зробити фото й показати на уроці).

2 клас

Тема уроку: Чарівний світ казки

Мета уроку:

Розвивати вміння аналізувати художні тексти.

Формувати навички написання коротких зв'язних текстів (власних казок або оповідок).

Збагачувати словниковий запас учнів, активізувати мовлення.

Підвищувати інтерес до читання й творчої діяльності.

Тип інтеграції: міжпредметна (українська мова + літературне читання).

Очікувані результати:

Учень переказує та аналізує прочитану казку.

Використовує художні засоби мови у власних текстах.

Виявляє фантазію та креативність при створенні сюжетів.

Застосовує нові слова у мовленні та письмі.

Матеріали та обладнання: казка (наприклад, «Ріпка» або сучасна дитяча казка); ілюстрації до казки; роздаткові картки з елементами сюжету (герої, події, місце); шаблони для створення власної казки; кольорові олівці, наліпки, магнітна дошка.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент (2 хв.)

- Привітання. Настрій дня (за допомогою смайликів).
- «Казковий прогноз погоди»: яке у вас сьогодні настрій-погода?

II. Мотивація (5 хв.)

• Бесіда: «Що таке казка? Які казки вам найбільше подобаються і чому?»

• Вправа «Казкова шкатулка»: учитель дістає символічний предмет і діти вгадують, з якої це казки.

III. Актуалізація знань (5 хв.)

- Перевірка попереднього домашнього завдання: переказ улюбленої казки.

- Робота в парах: «Три речення про казку» — опис героя, місця дії, головної події.

IV. Опрацювання художнього тексту (10 хв.)

- Читання казки (учитель або учні вголос).

- Обговорення:

- Хто головний герой?

- У чому суть чарівності?

- Яку мораль несе ця історія?

V. Мовленнєва робота (10 хв.)

- Гра «Упізнай героя за описом».

- Побудова речень з новими словами з тексту (наприклад: чаклун, чарівна паличка, пригоди).

- Добір прикметників до слова «казка» (яка? — добра, чарівна, цікава...).

VI. Творче завдання (10 хв.)

- Створення власної міні-казки (2–3 речення) за карткою із зображенням героя.

- Вправа «Казкове дерево»: діти прикріплюють листочок з короткою історією на дошку.

VII. Презентація творчих робіт (5 хв.)

- Діти за бажанням зачитують свої міні-казки.

VIII. Рефлексія (3 хв.)

- Вправа «Мій чарівний урок»: учні продовжують фразу «Сьогодні я дізнався...»

- Малюнок емоції: намалюй, як ти себе відчуваєш після уроку.

IX. Домашнє завдання (2 хв.)

- Намалювати улюбленого героя з казки й написати про нього 2 речення.

3 клас

Тема уроку: Бережімо природу**Мета уроку:**

Розвивати вміння формулювати думки усно та письмово на екологічні теми.

Формувати мовленнєві навички опису, аргументації.

Виховувати дбайливе ставлення до природи.

Активізувати словниковий запас, пов'язаний із довкіллям.

Тип інтеграції: міжпредметна (українська мова + я досліджую світ)

Очікувані результати:

Учень складає висловлення про охорону природи.

Вміє працювати з інформаційним текстом та ілюстраціями.

Усвідомлює роль людини у збереженні довкілля.

Використовує тематичну лексику (екологія, охорона, чистота, довкілля тощо).

Матеріали та обладнання:

- Презентація про екологічні проблеми.
- Відеофрагмент «Чиста планета».
- Картки з прикладами добрих і шкідливих вчинків щодо природи.
- Кольорові стікери для гри.
- Робочі зошити, маркери, малюнки.

Перебіг уроку**I. Організаційний момент (2 хв.)**

• Привітання. Вітальне коло: учні передають еко-м'яч і говорять, що корисного для природи зробили/планують зробити.

II. Мотивація (5 хв.)

- Запитання: «Чому природа потребує нашого захисту?»
- Перегляд відеофрагменту «Чиста планета».

III. Актуалізація знань (5 хв.)

- Гра «Так чи ні?» — екологічні твердження (наприклад: "Кидати сміття в лісі — добре?" — Ні).

- Визначення ключових слів: екологія, природа, чистота.

IV. Опрацювання тексту (10 хв.)

- Читання учителем інформаційного тексту «Як допомогти планеті».

- Обговорення: Які проблеми названо? Що можемо зробити ми?

V. Мовленнєва робота (10 хв.)

- Побудова речень з новою лексикою (екологія, охороняти, сортувати).

- Робота в парах: складання поради «Що я можу зробити для природи?»

VI. Творче завдання (10 хв.)

- Мініписьмова робота: «Лист до Землі» — як я хочу допомогти природі.

- Гра «Кошик вчинків»: учні розподіляють приклади дій на «корисні» та «шкідливі» для довкілля.

VII. Презентація робіт (5 хв.)

- Зачитування або демонстрація малюнків/листів.

VIII. Рефлексія (3 хв.)

- Вправа «Світлофор»: червоний – мені важко, жовтий – було цікаво, зелений – я діятиму!

IX. Домашнє завдання (2 хв.)

- Намалювати пам'ятку «Як берегти природу» і принести на наступний урок.

4 клас

Тема уроку: Мова в інтернеті

Мета уроку:

- Розвивати критичне мислення та медіаграмотність учнів.
- Формувати навички безпечної поведінки в інтернеті.
- Ознайомити з особливостями інтернет-комунікації.
- Збагатити мовний досвід, розширити словниковий запас.

Тип інтеграції:

Інноваційний (українська мова + цифрова грамотність)

Очікувані результати:

- Учні розуміють поняття «мова в інтернеті», «мережевий етикет», «фейк».
- Вміють розпізнавати правдиву/неправдиву інформацію.
- Створюють короткі повідомлення з урахуванням норм етикету.
- Застосовують знання про мову в інтернеті у власному мовленні.

Обладнання та матеріали:

- Інтерактивна презентація.
- Відеофрагмент «Безпека в інтернеті».
- Платформа для онлайн-вікторини (наприклад, Kahoot, Wordwall).
- Листи спостереження, картки з твердженнями.
- Власні гаджети учнів (за потреби).

Перебіг уроку**I. Організаційний момент (2 хв.)**

- Привітання. Створення позитивної атмосфери.
- Вправа «Смайлик дня»: учні обирають смайлик, який відображає їхній настрій.

II. Мотивація (5 хв.)

- Запитання: «Чи спілкуєтесь ви в інтернеті? Де? З ким?»
- Міні-опитування: «Що ви пишете найчастіше — смайли, слова, скорочення?»

III. Актуалізація знань (5 хв.)

- Відеофрагмент «Як спілкуватися в інтернеті безпечно».
- Обговорення побаченого: «Що важливо пам'ятати при листуванні?»

IV. Вивчення нового матеріалу (10 хв.)

- Презентація «Мовний етикет в інтернеті».
- Розбір прикладів: правильне/неправильне онлайн-спілкування.
- Вправа «Заміни слова» — учні виправляють некоректне повідомлення.

V. Мовна вправа (10 хв.)

- Створення повідомлення для друга з дотриманням інтернет-етикету.
- Онлайн-вікторина (Kahoot або аналог): «Як не помилитись в інтернеті?»

VI. Критичне мислення (7 хв.)

- Робота з фейковими та правдивими новинами: учні розрізняють фейк/реальність.
- Вправа «Факт чи вигадка?» — командна гра.

VII. Рефлексія (3 хв.)

- Вправа «Цифрова квітка»: учні обирають пелюстку з тим, що запам'ятали (наприклад, “не писати образливих слів”, “перевіряти інформацію”).

VIII. Домашнє завдання (2 хв.)

- Створити у зошиті пам'ятку «5 правил безпечного онлайн-спілкування».